

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Annotointi- ja käännoöstyö ProGram-projektissa

Outi Pippuri

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

4 / 2015

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Outi Pippuri	Sivumäärä 52 ja 8 liitesivua
Työn nimi Annotointi- ja käännöstyö ProGram-projektissa	
Ohjaava opettaja Juha Manunen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja ProGram-projekti, Tommi Jantunen	
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö käsittelee ProGram-projektissa (<i>Aspects of the Grammar and Prosody of Finnish Sign Language; Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan</i>) tehtyä annotointi- ja käännöstyötä. Opinnäytetyön tilaajana toimii ProGram-projekti ja sen vastuuhenkilö akatemiaturkija, dosentti Tommi Jantunen.</p> <p>Annotointi- ja käännöstyöllä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä viittomakielisen kielialineksen varustamista systemaattisilla semanttisilla merkinnöillä ja käännöksillä. Lähtökohtana on tuottaa sekä glossi- että lausetasolla mahdollisimman merkitysvastaavia käännöksiä - rakennetta unohtamatta - muun muassa suomalaisen viittomakielen kieliopin ja prosodian tutkimusta varten. Annotointi- ja käännöstyötä on tehty ELAN-ohjelmaa käyttäen.</p> <p>Opinnäytetyössä esitellään tarkemmin opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet sekä opinnäytetyön tutkimuskysymykset. Työssä tarkastellaan muun muassa sitä, miten käännöstyötä on tehty ProGram-projektissa, jotta käännökset tukisivat viittomakielen rakenteen tutkimusta. Lisäksi työssä esitellään muutoksia, joita käännöksissä tapahtuu kun siirrytään raakavaiheesta systemaattisemmalle tasolle.</p> <p>Työssä kuvataan yksityiskohtaisemmin ProGram-projektia ja sen tavoitteita, projektissa käytettävää materiaalia sekä annotointi- ja käännöstyön taustaa ja tavoitteita projektin näkökulmasta. Opinnäytetyössä käsitellään erilaisia työhön vaikuttavia teorioita kuten viittoman pituuden määrittelyä, viittoman määrittelyä, kuvanlukutaitoa ja narratiivia tekstityyppinä, glossausta sanansanaisena kääntämisenä sekä lausetasoiseen kääntämiseen vaikuttavia asioita. Tämän jälkeen käydään läpi yksityiskohtaisesti eri työvaiheita eli raakaglossausta, glossauksen systematisointia, raakakäännöksiä, käännösten systematisointia sekä käännösten suluttamista. Jokaisen kohdalta on tarkkaan kerrottu työhön vaikuttavista seikoista ja perusteista.</p> <p>Lopuksi työssä pohditaan sekä glossi- että lausetasoista kääntämistä, käännöstyössä eteen tulleita ongelmia ja niiden ratkaisuja sekä tämän opinnäytetyön hyötyä muille alan toimijoille. Tämä työ on suunnattu henkilöille, jotka tulevaisuudessa tekevät annotointi- ja käännöstyötä viittomakielisen aineiston parissa, mutta työ on sovellettavissa myös viittomakielentulkeille sekä viittomakielentulkkiopiskelijoille ja -kouluttajille.</p>	
Asiasanat suomalainen viittomakieli, ProGram, annotointi, glossaus, kääntäminen, semantiikka	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Outi Pippuri	Number of Pages 52 and 8 appendix
Title Annotation and translation process in ProGram project	
Supervisor Juha Manunen	
Subscriber and Mentor ProGram project, Tommi Jantunen	
Abstract <p>The objective of this thesis is to describe the annotation and translation process done in the project Aspects of the Grammar and Prosody of Finnish Sign Language (Näkökulmia suomalaisen viittoma-kielen kielioppiin ja prosodiaan, ProGram). The thesis is a part of ProGram project which is supervised by Academic Research Fellow, Docent Tommi Jantunen.</p> <p>In this thesis, annotation and translation process is defined as giving signed material systematic semantic annotations and translations. The main focus of the work is to provide, on the level of glosses and sentences, the most semantically accurate translations without neglecting equivalence in regards to sentence structure. The work is done for the research of, for example, grammar and prosody of Finnish Sign Language. The work on annotations and translations was done using the video annotation tool ELAN.</p> <p>In the thesis I will introduce the main points and goals of the work along with the main research questions. In the thesis I discuss, for example, how the translation work in ProGram-project has been carried out so that the translations benefit the research of sign language structure. In addition, I present the changes which occur in the translation process when moving from raw to systematic translation.</p> <p>In this thesis, the ProGram project, its goals and research material are described, as well as the background and goals of the annotation and translation process in the project. Secondly, I present different theories that form the basis for the work, including views on the length of the sign, the definition of what is a sign, visual literacy, narrative as a text type, glossing as a form of word-for-word translation, as well as issues involved in phrase-level translation. Thirdly, I describe the different stages of the annotation and translation process: creating the raw glosses, developing the raw glosses into more systematic glosses, making the raw translation, developing the raw translation into a more systematic translation, as well as modifying the translations by using brackets. Each stage of the work process is analyzed thoroughly and different issues influencing the work are discussed.</p> <p>Finally, I conclude the thesis with a discussion on the gloss- and phrase-level translation, problems that emerged while working with the translation, solutions that were made in order to answer those problems, as well as the potential benefit of the current work to others working in the field. This thesis can be used by those, who work with the annotation and translation of the sign language materials. However, the thesis may be applied also for the use of sign language interpreters, as well as in the degree programme in Sign Language Interpretation.</p>	
Keywords Finnish Sign Language, ProGram, annotation, glossing, translation, semantics	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat	5
1.2 Tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet	6
2 PROGRAM-PROJEKTI	7
2.1 Yleistä ProGram-projektista	7
2.2 ProGram-projektissa käytettävä materiaali	8
2.3 Annoitointi- ja käännöstyön taustaa ja tavoitteita ProGram-projektissa	10
3 ERILAISET TYÖHÖN VAIKUTTAVAT KÄSITYKSET JA TEORIAT	13
3.1 Viittoman pituus	13
3.2 Mikä on viittoma?	15
3.3 Kuvanlukutaito ja narratiivi tekstityyppinä	16
3.4 Glossaus sanasanaisena kääntämisenä	18
3.5 Lausetasoinen kääntäminen	19
4 KÄÄNTÄMINEN PROGRAM-PROJEKTISSA	23
4.1 Raakaglossaus	23
4.2 Glossauksen systematisointi	26
4.3 Raakakäännös	31
4.4 Käännösten systematisointi	37
4.5 Systematisoitujen käännösten suluttaminen	44
5 POHDINTA	46
5.1 Glossitasoinen kääntäminen	46
5.2 Lausetasoinen kääntäminen	47
5.3 Lopuksi	48
LIITTEET	53
Liite 1. ProGram – Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan. Kielisilta 3/2014.	53
Liite 2. ELANista tuodut raakaglossit	54
Liite 3. ELANista tuodut systematisoidut glossit	55
Liite 4. ELANista tuotu raakakäännös	57
Liite 5. ELANista tuotu systematisoitu käännös	58
Liite 6. ELANista tuotu sulutettu käännös	59

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni käsittelen ProGram-projektissa (*Aspects of the Grammar and Prosody of Finnish Sign Language; Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan*) tehtyä viittomakielisen aineiston annotaatio- ja käännöstyötä. Annotointi- ja käännöstyöllä tarkoitetaan tässä kieliaineuksen varustamista systemaattisilla semanttisilla merkinnöillä ja käännöksillä. Lähtökohtana on tuottaa sekä glossittain lausetasolla mahdollisimman merkitysvastaavia käännöksiä – rakennetta unohtamatta – niin että aineistoa voidaan hyödyntää muun muassa suomalaisen viittomakielen kieliopin ja prosodian tutkimuksessa.

1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Kääntämistyötä on suomen kielen ja suomalaisen viittomakielen välillä tehty verrattain vähän (Roslöf & Veitonen 2006, 109). Yleensä suunta näyttää olevan suomen kielestä viittomakieleen päin. Erilaisia suomenkielisiä tekstejä (uutiset, kirkolliset tekstit, tiedotteet, sadut, laulut, jne.) on käännetty suomalaiselle viittomakielelle ja kuvattu videolle. Käännöksiä viittomakielestä suomeen kieleen päin on tehty oletettavasti vähemmän. Tällaisia tekstejä löytyy muun muassa Kuurojen videotiedotteista, sillä ne on käännetty myös suomen kielelle (ks. esim. Kuurojen Liitto ry 2007).

Suomessa viittomakielen tulkkausta ja kääntämistä voi opiskella vain tulkkikoulutuksessa. Tulkkikoulutusta on tällä hetkellä tarjolla Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Humak) Helsingissä/Kauniaisissa ja Kuopiossa sekä Diakonia-ammattikorkeakoulussa (Diak) Turussa (SVT, 2015). Opetussuunnitelmassa, minkä mukaan itse olen opintoni suorittanut Humakissa (opiskeluvuodet 2011–2015, opintosuunnitelma 2009–2013) pääpaino tulkkauksen ja kääntämisen osalta on tulkkauksessa, sillä siitä suoritetaan vähintään 55 opintopisteen edestä opintoja. Kääntämisestä puolestaan pakollisia opintoja on vain 20 opintopisteen edestä. Kokemukseni mukaan kääntämisen kurssit ovat kuitenkin määräänsä nähden suhteellisen kattavia ja niillä tehdään erilaisia käännösharjoituksia sekä suomalaisesta viittomakielestä suomeen päin että suomen kielestä suomalaiseen viittomakieleen päin. Kursseilla

käydään läpi myös monia kääntämisen strategioita sekä opitaan tekemään taustatyötä, mikä vääjäämättä käännöstyöhön kuuluu.

1.2 Tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet

ProGram-projektiin liittyen on monia asioita, joita voisi tutkia ja selvittää opinnäytetyössä. Tässä opinnäytetyössä keskityn kuitenkin seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten annotointi- ja käännöstyötä on tehty ProGram-projektissa?
- 2) Miten käänöksistä saadaan sellaisia, jotta ne tukevat viittomakielen rakenteen tutkimusta?
- 3) Millaisia muutoksia käänöksissä tapahtuu kun siirrytään raakavaiheesta systemaattisemmalle tasolle?

Tässä opinnäytetyössä keskityn kääntämiseen nimenomaan suomalaisesta viittomakielestä suomen kieleen päin. Työni tilaajana toimii ProGram-projekti (ks. luku 2.1) ja sen vastuuhenkilö Tommi Jantunen. Itse olen työskennellyt kyseisessä projektissa syksystä 2013 alkaen. Työhöni on kuulunut pääasiassa viittomakielisen aineiston annotointi- ja käännöstyötä suomalaisen viittomakielen tutkimusta varten. Tässä opinnäytetyössä keskitytään osittain raportoimaan tehtyä työtämme ja osittain hakemaan teoreettisesta viitekehystä tukea käännösten tekemiseen, jotta käännökset tukisivat viittomakielen rakenteen tutkimusta. Lisäksi tarkastelen systematisoinnin vaikutusta glosseihin ja käännöksiin. Tavoitteena on luoda yksityiskohtainen selostus työstämme ja käyttämistämme taustateorioista ja -käsityksistä sekä tuoda esiin työssä käytettyjä toimintatapoja. Näistä on hyötyä tulevaisuudessa annotointi- ja käännöstyötä tekeville henkilöille (muun muassa viittomakieliseen korpustyöhön liittyen) sekä viittomakielentulkeille ja viittomakielentulkkiopiskelijoille sekä -kouluttajille, joita tämä aihe kiinnostaa.

2 PROGRAM-PROJEKTI

Tässä luvussa esittelen ensin yleisesti ProGram-projektia, jonka jälkeen teen lyhyen selonteon projektin käytössä olevan materiaalin kuvaamisesta sekä editoinnista ja lopuksi kerron lyhyesti projektissa tehtävän annotointi- ja käännöstyön taustasta ja tavoitteista.

2.1 Yleistä ProGram-projektista

Tutkimusprojekti *Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan* (englanniksi *Aspects of the Grammar and Prosody of Finnish Sign Language*; lyhyesti *ProGram*) on viisivuotinen (1.9.2013–31.8.2018) ja sen tutkimusala on käytännössä suomalaisen viittomakielen syntaksi. Projektin rahoittaa Suomen Akatemia ja sen vastuuhenkilönä toimii akatemiatutkija, dosentti Tommi Jantunen Jyväskylän yliopiston Viittomakielen keskukselta. Koska suomalaisen viittomakielen syntaksia ei ole vielä paljoakaan tutkittu, niin sen seurauksena esimerkiksi viittomajärjestysperiaatteiden kokonaisvaltainen opetus on haastavaa. ProGram-projektissa selvitetään vastauksia muun muassa seuraavanlaisiin kysymyksiin: Miten viittomat järjestyvät pidemmissä kahden henkilön keskusteluissa? Miten lauseita rinnastetaan ja alistetaan suomalaisessa viittomakielellä? Sekä miten viittojat yhdistävät pantomiimia lauserakenteisiin? Prosodiikan alalta projektissa tarkastellaan muun muassa viitottujen lauseiden sisäistä rytmiä sekä sitä, miten rytmiä käytetään diskurssin sidostajana. Lisätietoja projektista löytyy muun muassa Kielisilta-lehdessä (4/2013) julkaistusta Tommi Jantunen artikkelista *ProGram - Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan* (liite 1) sekä ProGram-projektin kotisivuilta osoitteesta <http://users.jyu.fi/~tojantun/ProGram/ProGram.html>. (Jantunen 2013b; liite 1.)

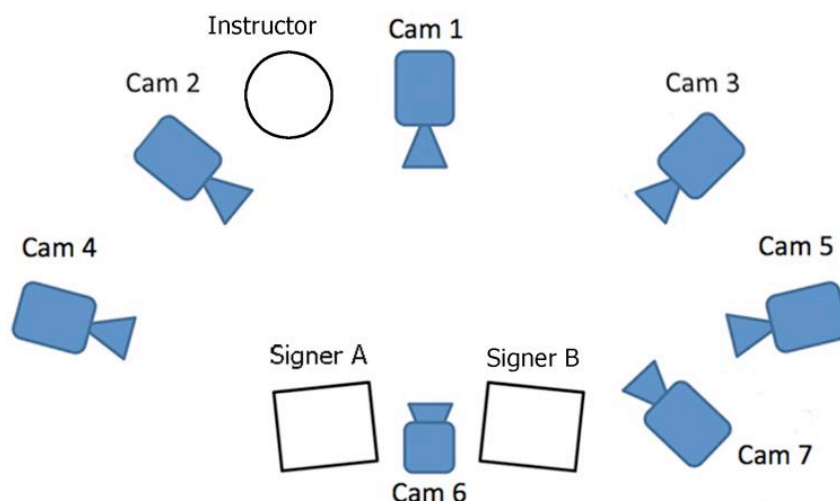
Itse olen toiminut ProGram-projektissa osa-aikaisena tutkimusavustajana 23.9.2013 alkaen. Työtehtäviini kuuluu pääasiassa AV-studiossa kuvatun viittomakielisen aineiston annotointi (sekä morfeemien/viittomien että lauseiden tasolla) kompleksisten lauseiden tutkimusta varten ja annotaatiokonventioiden laatiminen, mutta myös muun muassa viittoman käsitteeseen liittyviin ongelmiin tutustuminen, suomalaisen viitto-

makielen syntaktiseen tutkimukseen tutustuminen, metatietojen kerääminen, tutkimuslupien hankkiminen ja tarvittavat videotekniset työt eli lähinnä seitsemällä kameralla eri kuvakulmista kuvatun aineiston editoiminen. Lisäksi osallistun myös muun muassa Suomen viittomakielten korpusprojektin (CFINSL) tapaamisiin, sillä työssä käsittelemäni aineisto on osa tulevaa korpusta. Jyväskylän yliopiston Viittomakielen keskuksessa toteutettava Suomen viittomakielten korpusprojekti alkoi pilottivaiheella keväällä 2013, jonka jälkeen vuonna 2014 alkoi nelivuotinen korpusprojekti. (Jyväskylän yliopisto, 2015.) Yhteistyötä tehdään myös Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Kuurojen Liitto ry:n Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeen kanssa (Kuurojen Liitto ry. 2015). Suomalaisen viittomakielen kohdalla korpustutkimus on uusi ilmiö, joka mahdollistaa monia asioita niin kielentutkimuksessa kuin vaikkapa viittomakielentulkin koulutuksessa (ks. Hoffrén 2015).

2.2 ProGram-projektissa käytettävä materiaali

ProGram-projektissa käytössä oleva viittomakielinen videoaineisto on kuvattu Jyväskylän yliopiston AV-studiossa ja se on osa CFINSL-korpusmateriaalia. ProGram-projektissa käytetyn aineiston viittomakieliset informantit ovat 20–60-vuotiaita ja koitoisin eri puolilta Suomea. Aineistonkeruu on toteutettu pareittain niin, että jokainen pari on viittonut seitsemän eri tehtävää, jonka myötä videoaineisto sisältää niin viittomakielisiä monologeja kuin myös dialogeja. (Puupponen ym. 2014, 1.)

Ensimmäisessä kuvaussessiossa vuonna 2013 on kuvattu HD-laatuista (1920x1080; 25–50 fps) videoaineistoa noin 10 tuntia. Kuvauksissa on käytetty yhteensä seitsemää kameraa (ks. kuva 1) ja ne on aseteltu tilaan niin, että yksi kamera (Cam 1) on kuvannut molempia informantteja, kaksi kameraa on kuvannut (Cam 2 ja 3) kumpaa-kin informanttia (Signer A ja Signer B) noin 45 asteen kulmasta hieman kauempaa, kaksi kameraa (Cam 4 ja 5) puolestaan ovat kuvanneet molempia informantteja enemmän kohtisuoraan edestä ja lähempää, yksi kamera (Cam 6) on kuvannut molempia informantteja ylhäältä päin ja yksi kamera (Cam 7) on kuvannut ohjeiden antajaa (Instructor). Kuvassa 1 on graafisesti havainnollistettu kameroiden asettelu suhteessa informanttien ja ohjeiden antajan sijaintiin. (Puupponen ym. 2014, 1–2.)

Kuva 1. Kameroiden asettelu CFINSL-korpusmateriaalin kuvauksissa. (Puupponen ym. 2014, 2.)

Kuvausten jälkeen videomateriaali on editoitu jatkokäyttöön soveltuvaksi. Editoinnissa on käytetty ohjelmaa Adobe Premiere Pro CS6 6.0.5. Kuvaksissa käytettiin klaffitaulua eli tahdistuslautaa aina tehtävien alussa ja lopussa, jotta editointiprosessin aikana pystytään tarkkaan määrittelemään kaikista kuvakulmista kuvattujen videoiden yhdenaikaisuus. Videot on tallennettu Material eXchange Format (MXF) -muodossa ja pakattu H.264 -koodekilla MP4 -säiliömuotoon. MXF-arkistointiformaatti ei ole sidoksissa yksittäiseen pakkausstandardiin ja sitä käyttämällä pyritään mahdollistamaan videoiden käsiteltävyys myös tulevaisuudessa. Annotointikäyttöä varten videotiedostot pakattiin MP4 -muotoon, jotta varmistettiin aineistojen käytettävyys ja yhteensopivuus eri käyttöjärjestelmien välillä (esim. ELAN-ohjelmassa). Pakkaaminen mahdollistaa HD-laatuisten videokuvan tarkastelun kohtuullisen kokoisista tiedostoista. (Puupponen ym 2014, 2.)

Tästä materiaalista ProGram-projektin käyttöön on valittu kuuden äidinkieleltään viittomakielisen parin eli 12 viittojan tuottamana kaksi tehtävää: 1) Narratiivi, jossa molemmat viittojat saavat itselleen kuvakirjat. Toisena kuvakirjana on Raymond Briggsin (1978) kuvakirja *Lumiukko* (The Snowman) ja toisena kuvakirjana Mercer Mayerin (1969) *Sammakko, missä olet?* (Frog, where are you?). Kyseiset kuvakirjat eivät sisällä lainkaan tekstiä, millä pyritään estämään kirjoitetun kielen vaikutus viittojan viittomakieliseen tuotokseen. Tehtävässä viittojat siis selaavat omat kuvakirjansa läpi ja kertovat sitten tarinat toisilleen. Tehtävän ohjeistus kuului seuraavasti: ”Kerro kirjan

tarina. Katso ensin kuvakirja läpi ja muistele hetki, mitä kirjassa tapahtui. Sitten laita kirja pois ja viito tarina.” 2) Vapaa tuotos, jossa molempien viittojen tuli kertoa omista kokemuksistaan viittomakielisiin tapahtumiin liittyen. Tehtävän ohjeistus kuului seuraavasti: ”Kerro kokemuksesi kuurojen kulttuuripäivistä / kuurojen urheilutapahtumasta / kuurojen taikurikilpailusta tms.”

Molemmissa tehtävissä oli tarkoitus, että viittojat viittoivat tuotoksensa vuorotellen. Tarinoita kerrottaessa toinen viittoja saattoi kysyä kesken kaiken jotain tarkennuksia, mutta lähinnä vuorovaikutus rajautui eleiden tasolle. Vapaassa tuotoksessa viittojat kyselivät enemmän tarkennuksia ja aineisto sisältää tämän johdosta jonkin verran myös arvokasta dialogia.

Tässä opinnäytetyössä otan tarkasteluun yhden viittojan narratiivituotoksen (*Lumiukko*), jota tarkastelen eri työvaiheista käsin. Esimerkeissä voi näkyä elementtejä muidenkin viittojen tuotoksista, mutta kaikki analyysit tässä työssä tehdään siis vain yhden viittojan tuotoksesta.

2.3 Annotointi- ja käännöstyön taustaa ja tavoitteita ProGram-projektissa

Yleisesti annotoinnilla tarkoitetaan kieliaineksen varustamista kieliopillisilla koodeilla. Kun viittomakieltä annotoidaan esimerkiksi ELAN-ohjelmaa käyttäen, annotaatiolla tarkoitetaan notaatiota, mikä on linkitetty suoraan videoaineistoon ja oikeaan aikaan (eli siihen kohtaan, missä viittoma videolla on). Viitottujen kielten kohdalla on viime vuosikymmenten aikana kokeiltu erilaisia annotaatiokäytänteitä, joista yksi on ID-glossaus. ID-glossauksella tarkoitetaan sitä, että viittoman ID-glossiksi valitaan viittomaa vastaava käytetyin ja neutraalein vastine. Ongelmaksi tässä muodostuvat viittomat, jotka voidaan kääntää samoilla sanoilla (ks. luku 4.2). ID-glossauksessa nämä erotetaan yleensä toisistaan glossin perään liitettävällä numerolla tai kirjaimella. (Crasborn 2015.) ProGram-projektissa glossausta on kuitenkin lähdetty miettimään enemmän merkityksestä käsin, joten puhumme ID-glossien sijaan merkitysglosseista.

Annointi voi siis käsittää monta erilaista tasoa riippuen näkökulmasta ja tutkittavasta asiasta. ProGram-projektissa annotaatiota on tehty eri tasoilla, eri näkökulmista ja useamman ihmisten toimesta. Omaan toimenkuvaani on kuulunut lähinnä aineiston annotointia glossauksen ja käännösten parissa. Lisäksi aineistosta on annotoitu pään ja ylävartalon liikkeitä ja asentoja sekä erilaisia kieliopillisia ilmiöitä syntaktista analyysiä tehtäessä. Varsinainen annotointityö projektissa toteutetaan ELAN-ohjelmalla (The Max Planck Institute of Psycholinguistics, Nijmegen, The Netherlands; <http://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>), joka on kehitetty kielentutkimusta varten. ELAN-ohjelma sopii hyvin viittomakielten tutkimukseen ja on ladattavissa ilmaiseksi internetistä.

ProGram-projektissa lähtökohtaisena ajatuksena on ollut se, että aineistoa käsitellään aina uudestaan ja uudestaan eli tavallaan saman asian parissa tehdään useampi kierros töitä. Glossauksen puolella tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ensimmäisen glossauskierroksen (*raakaglossaus*) tavoitteena oli määrittellä viittomavirrasta viittomien rajat (*annotaatiosolut*) ja merkitä niille jonkinlainen semanttinen raakamerkitys yhdelle riville. Työssämme emme siis erottele (ainakaan vielä tässä vaiheessa) dominoivaa ja ei-dominoivaa kättä erikseen, vaan merkitsemme merkityksen vain yhdelle riville. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että annotaatoriville tuli kahdenlaisia merkintöjä: merkitysglosseja (esim. POIKA) ja kuvailuja (esim. ”pyörittää lumipalloa”). Toisella kierroksella (*merkitysglossien systematisointi*) otettiin sitten käsittelyyn raakaglossauksessa merkityt glossit ja systematisoitiin niiden merkitykset uudelleen niin, että samanlaiset viittomat koodattiin samalla suomenkielisellä glossilla. Tässä vaiheessa tarkistettiin myös annotaatiosolujen pituudet sekä merkittiin glossin eteen viite mahdollisesta sanaluokasta (esim. n_POIKA, v_HERÄTÄ tai x_YKSI; n=nominaali, v=verbaali, x=muu/määrittelemätön). Kolmannella kierroksella tarkasteltiin uudelleen raakaglossausvaiheessa merkityjä kuvailuja, joihin myös merkittiin viite mahdollisesta sanaluokasta (n_, v_ tai x_). Tässä vaiheessa osa kuvailuista nousi vielä vakiintuneempien viittomien eli merkitysglossien joukkoon. Neljännessä vaiheessa yhdistimme sitten merkitysglossit sekä kuvailut systematisoiduiksi glosseiksi (S-glossit). Nykyinen glossaustapamme on perusajatukseltaan ID-glossausta (yksi muoto = yksi glossi), mutta erilaisesta lähtökohdasta eli merkityslähtöisyydestä käsin (Pippuri, ym. 2015).

Tavoite työssä on siis ollut saada glossiriveillä näkymään mahdollisimman hyvin viittomien ydinmerkitykset. Esimerkiksi viittoman muotoon, artikulaatiopaikkaan tai ei-manuaaliseen ja/tai prosodiseen toimintaan ei glossirivillä juurikaan oteta kantaa, vaan tällaiset seikat merkitään vain kommenttikenttään, josta ne sitten voidaan ottaa huomioon lausetasoisia käännöksiä tehtäessä.

Lausetasoisien kääntämisen osalta intentio ja käännösten funktio on se, että niiden tulee olla mahdollisimman vastaavaa vapaata suomenkielistä käännöstä siten, että käännöksestä on nähtävissä mahdollisimman paljon alkuperäisen viittotun kielen rakenteesta. Tämänkaltaisten käännösten kautta pääsemme tutkimuksessa helposti käsiksi niihin yksiköihin, jotka ovat jollain tavalla lausemaisia. Tutkimuksessa nämä ilmaukset otetaan sitten jatkokäsittelyn ja analyysin kohteeksi, jolloin voidaan katsoa, ovatko ilmaukset ylipäättään lauseita ja jos ovat, niin millaisia. Ensimmäisellä lausetasoisien kääntämisen kierroksella viittomavirta on jaksotettu lausemisiin kokonaisuuksiin ja soluihin on merkitty mahdollisimman vastaava raakakäännös, mikä kuitenkin on ollut selvää ja ymmärrettävää suomen kieltä. Toisella kierroksella näitä jaksuja on tarpeen tullen tarkennettu tai jaksotettu uudelleen ja käännöksiä on hiottu vastaamaan paremmin sisältöä. Myös kieliopillisiin seikkoihin on tässä vaiheessa kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota, muun muassa korjaamalla tempukset oikeaan muotoon. Kolmannella kierroksella on kokeiltu menetelmää, jossa käännöksessä on merkitty sulkuihin ne osaset, mitkä eivät kielierojen vuoksi ole nähtävissä glossissa, mutta mitkä kuuluvat joko suomen kieleen (esim. *ja*-konjunktio) tai tuotetaan ei-manuaalisesti eli kehon, pään ja kasvojen liikkeillä ja asennoilla. Sulkeiden sisässä ovat myös tekstin sidostamiseen liittyvät ilmiöt kuten viittomien suuntaamisella tuotettu sisältö sekä muun muassa elliptiset ilmaukset.

3 ERILAISET TYÖHÖN VAIKUTTAVAT KÄSITYKSET JA TEORIAT

Tämäntyyppiseen työhön vaikuttavat monenlaiset teorit. Ensinnäkin on otettava huomioon tietynlaisia viittomakieleen ja sen tutkimukseen liittyviä teorioita. Ylipäätään on välttämätöntä miettiä, miten pitkä viittoma on ja mikä edes on viittoma. Toisaalta tässä opinnäytetyössä käsitellään narratiivitekstiä, joten siihenkin on hyvä perehtyä. Näiden jälkeen päästään varsinaiseen asiaan eli kääntämiseen teorioihin sekä sanalletä lausetasolla silloin kun käännökset tulevat tutkimuksen käyttöön.

3.1 Viittoman pituus

Yksi glossauksen kannalta perustavanlaatuinen kysymys on, mistä viittoma alkaa ja mihin se päättyy. Tämä vaikuttaa olennaisesti annotaatiolosolun pituuteen eli miten viittomat rajataan viittomavirrasta omiksi yksiköikseen.

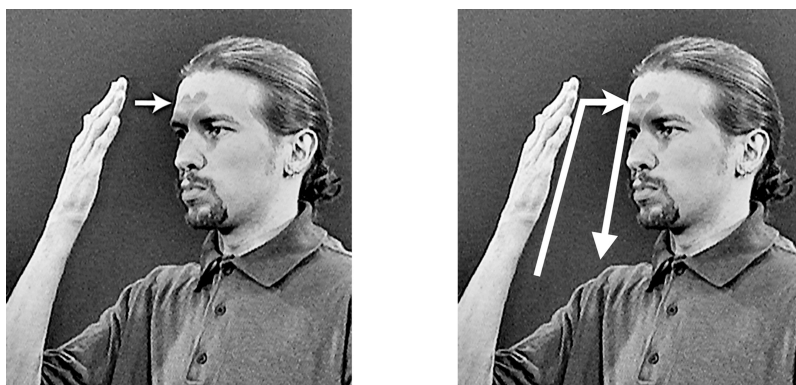
Jantunen (2014b) on tutkinut viittoman pituutta ja pohjaten moniin tutkimuksiin (Crasborn & Zwitserlood 2008; Jantunen 2013a, 2015; Johnston 2009; Wallin ym 2010) määrittelee lyhyen viittoman seuraavasti:

”Lyhyt viittoma alkaa videoruudusta, joka välittömästi edeltää ruutua, jossa viittojan dominoiva käsi ensimmäisen kerran alkaa liikkua pois päin viittoman alkupaikasta. Jos viittomassa on ainoastaan ranteen tai sormien nivelistä tuotettava liike, niin viittoma alkaa ruudusta, joka välittömästi edeltää ruutua, jossa dominoivan käden käsiosan orientaatio tai käsimuoto muuttuu ensimmäisen kerran. Lyhyt viittoma loppuu ruutuun, joka välittömästi seuraa ruutua, jossa dominoivan käden tuottama laajempi liike on suoritettu loppuun tai jossa dominoivalla kädellä yhä on viittomalle tyypillinen postuuri tai käsimuoto.”

Pitkän viittoman Jantunen (2014b) puolestaan määrittää seuraavasti:

”Pitkä viittoma alkaa videoruudusta, jossa jokin viittoman rakennepiirteistä (yleensä käsimuoto, orientaatio tai ei-manuaalinen elementti) on ensimmäisen kerran tunnistettavasti muodostettu. Pitkä viittoma loppuu videoruutuun, jossa jokin viittoman rakennepiirteistä (yleensä käsimuoto, orientaatio tai ei-manuaalinen elementti) on viimeisen kerran tunnistettavasti läsnä.”

Tämänhetkisen tutkimustiedon valossa olemme ProGram-projektissa päätyneet käyttämään tätä elemallin mukaista määritelmää pitkästä viittomasta, jossa foneettisen viittoman alaan katsotaan kuuluvaksi viittoman ydinosan (isku) lisäksi myös pätvät viittomavirtaa niin ydinosan edestä (iskua valmisteleva vaihe) kuin jäljestä (iskustapalautumisvaihe). Käytännössä tällöin annotaatiosolujen väliin jää mahdollisimman pieni pätvä siirtymäliikettä (poikkeuksena luonnollisesti pidemmät tauot). (Jantunen 2011, 51–63.) Kuvassa 2 on havainnollistettu lyhyen ja pitkän viittoman eroa viittomakuvin ja kuvassa 3 ELANin riveillä olevien annotaatiosolujen mukaan.

Kuva 2. Lyhyen ja pitkän viittoman ero (Jantunen 2015, 117).

Kuva 3 Lyhyen (punainen rivi) ja pitkän (sininen rivi) ero ELANin riveillä (Pippuri, ym. 2005).

Ennen annotaatiotyön aloittamista, on tärkeää määritellä viittoman pituus, koska se vaikuttaa annotaatiotyön tekemiseen. Pitkän viittoman käyttäminen on hyödyllistä jo siitäkin syystä, että viittomat esiintyvät sulautuneina toisiinsa (vrt. puhutun kielen sanat) ja ovat sikäli hämärärajoisia, että niiden yksiselitteinen segmentointi ei välttämättä ole edes mahdollista (Jantunen 2015). Tässä vaiheessa on syytä muistuttaa, että viittoman pituus on eri asia kuin annotaatiosolun pituus. Annotaatiosolu on mahdollisesti pidempi kuin viittoma, joka sen sisälle sijoittuu. Toisaalta annotaatio-ohjelma ELAN vaatii (muun muassa hakujen vuoksi), että solujen välissä on oltava yksi tyhjä ruutu, mikä tarkoittaa sitä, että annotaatiosolun pituus on viitteellinen.

3.2 Mikä on viittoma?

Ennen minkäänlaisen annotointityön tekemistä on syytä pohtia myös mikä on viittoma. Miten viittoma määritellään? Mitkä ovat ”selkeitä viittomia” ja mitkä puolestaan morfeemeja? Lisäksi täytyy pohtia vapaiden ja sidonnaisten morfeemien vaikutusta annotointiin. Tarkkaa määritelmää viittomalle on vaikea tehdä, sillä määritelmä riippuu näkökulmasta. Perinteisesti viittomia on tarkasteltu leksikografisesta ja fonologisesta näkökulmasta. Suomalaisen viittomakielen perussanakirjassa asia on esitetty niin, että sanakirjan hakuviittomat ovat *kiinteitä viittomia*, joilla on perusmuoto ja rajallinen merkitys. *Polysynteettiset viittomat* on sanakirjasta jätetty pois, sillä niillä ei ole perusmuotoa, eikä niiden merkitystä ole helppo kuvata. Polysynteettiset viittomat vastaavat merkitykseltään lausetta ja kääntyvät yleisesti suomeksikin pidemmällä ilmaisulla kuin yhdellä sanalla. (Suvi 2015; Jantunen 2009, 15.) Tässä opinnäytetyössä viittoma nähdään vapaan muodon ja merkityksen yhteenliittymä eli on olemassa tietty muoto, jolla on tietty merkitys.

Oman hankaluutensa annoitointityöhön tuovat viittomat, jotka rakentuvat aina käytöyhteydessä. Tämänkaltaisissa viittomissa käsimuoto yleensä edustaa puheenaihetta, paikka puheenaiheen sijaintia, liike puheenaiheen liikkumista tai paikallaan pysymistä, orientaatio puheenaiheen asentoa ja ei-manuaalinen elementti voi kertoa jostain vaikkapa puheenaiheen olemuksesta (Jantunen 2003, 72–76). Viittoman (edes jonkinlaisen) määrittelyn jälkeen on syytä tarkastella enemmän vapaita ja sidonnaisia morfeemeja. Perusmuotoiset vapaat morfeemit ovat kaikessa monimutkaisuudessaan vielä suhteellisen helposti annotoitavissa. Sidonnaiset morfeemit kuitenkin tekevät työn hakujen kannalta haastavammaksi. Esimerkiksi ilmaus KAKSI-VIIKKOA, jossa numeraaliviittoma on inkorporoitunut viikkoa merkitsevään kantaan ja ilmaus KAHDEN-VIIKON-VÄLEIN, jossa edelliseen on liikkeen toistolla lisätty merkitys ”välein” (Jantunen 2003, 56–65). ELANin hakujen kannalta nämä ovat haasteellisia, sillä jos viittoman perusmuoto on glossattu sanalla *viikko*, numeraalisesti inkorporoitunut muunnos sanojen *kaksi* ja *viikkoa* yhdistelmällä ja liikkeen toiston sisältävä ilmaus sanojen *kahden*, *viikon* ja *välein* yhdistelmällä, tuottaa se ongelman hauissa suomen kielen sanojen taivutusmuotojen vuoksi. Haku ei esimerkiksi ymmärrä sanoja *kaksi* ja *kahden* tai sanoja *viikko*, *viikon* ja *viikkoa* samaksi sanaksi. Tämä on yksi asia, mihin meidän tulee annotointikonventioita tehdessämme kiinnittää huomiota.

3.3 Kuvanlukutaito ja narratiivi tekstityyppinä

Tässä opinnäytetyössä keskitytään analysoimaan viitottuja narratiivitekstejä. Narratiivit pohjautuvat viittojen lukemiin tekstittömiin kuvakirjoihin. Tekstittömyydellä halutaan välttää kirjoitetun kielen vaikutus viittomakieliseen tuotokseen. Tekstinlukutaitoa ei siis viittojalta vaadita, joten suurempi merkitys on viittojan kuvanlukutaidolla.

Kuvan ja sanan välinen suhde on hyvin ajankohtainen tutkimuskohde nyky maailmassa, jossa kuvia on kaikkialla. Kohtaamme kuvia niin liikenteen vilinässä kulkiessamme kuin kotona televisiota katsoessamme ja sanomalehtiä ja kirjoja lukiessamme. Myös kääntäjät joutuvat yhä useammin pohtimaan kuvia ja visuaalisuutta niin tv-tekstityksiä ja teknisiä käyttöohjeita laatiessaan kuin kuvakirjoja suomentaessaan. (Oittinen 2004, 9.)

Visuaalinen lukutaito liittyy siihen, miten näemme ja hahmotamme asioita. On sanottu, että näkeminen on jaettu kolmeen vaiheeseen: Ensimmäisessä vaiheessa näkemämme informaatio siirtyy verkkokalvolta näköhermojen välityksellä aivoihin, mutta värien ja valon voimakkuuden vaihtelu on vielä kaksiulotteista. Toisessa vaiheessa hahmotamme syvyyttä eli miellämme etäisyyksiä, jolloin nähty muuttuu kolmiulotteiseksi. Kolmannessa vaiheessa tunnistamme esineitä ja alamme verrata niitä aiempiin havaintoihin. Visuaalisen lukutaito on aktiivista toimintaa, jolloin muodostamme myös kielellisiä merkityksiä eli verbaalinen ja ei-verbaalinen edellyttävät toinen toisiansa. (Oittinen 2004, 59.)

Viittomakielisten visuaalista lukutaitoa ei juurikaan ole tutkittu, mutta kuurojen ja kuulevien havainnoinnissa on todettu olevan eroja. Kuuroilla on kyky havainnoida ympäristöään hieman monipuolisemmin kuin kuulevilla ja he osaavat tuoda havaintonsa julki ehkä sen takia, että käyttävät visuaalista kieltä. Kuurot myös havaitsevat kuvasta helpommin liikettä kuin kuulevat. Tämä johtuu kaikeksi siitä, että he ovat tottuneet käyttämään silmiään tehokkaasti saadakseen ympäristöstä kaiken informaation, mikä kuulevat saavat kuulon kautta. (Sänkiniemi 2003, 46–47). Oletettavasti myös kolmiulotteisuuden hahmottaminen voi olla viittomakielisillä parempi, sillä väistämättä jokainen viittoja joutuu viittoessaan käyttämään tilaa ja paikantamaan sinne asioita.

Tutkimusaineistomme keruussa on käytetty nimenomaan tekstittömiä tarinoita. Yksi tarinoista on *Lumiukko*, josta kirjassa *Kuvakirja kääntäjän kädessä* on sanottu seuraavaa: ”Joissain kirjoissa ei ole sanoja ollenkaan, ja silti kuvat saattavat kertoa tarinan, kuten esimerkiksi Raymond Briggsin teoksessa *Lumiukko* (1979, *The Snowman* 1978)” (Oittinen 2004, 26–27). On mielenkiintoista, että vaikka ihmisellä luonnostaan on jonkinasteista visuaalista lukutaitoa ja maailma on tulvillaan visuaalisuutta, niin visuaaliseen lukutaitoon ja sen opettamiseen ei juurikaan kiinnitetä huomiota. Erityisesti kääntäjien ja tulkkien koulutuksessa tähän olisi tarvetta, sillä monet tekstit toimivat kuvien kanssa. (Oittinen 2004, 58).

Kääntäjäkin on lukija, joka lukee tekstin ennen kuin kirjoittaa ensimmäistäkään sanaa. Kääntäjän luennassa yhdistyvät eri äänet, maailmat ja kulttuurit ajassa ja paikassa. Kirjoittajat, lukijat, kontekstit, menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kohtaavat, ja syntyy uusia merkityksiä. Kääntäjän luennalla ja kääntämisellä on aina jokin pyrkimys, tavoite, kuten Hans J. Vermeer ja Katharina Reiss ovat todenneet. (Oittinen 2004, 93).

ProGram-projektissa käytetty viittomakielinen tutkimusaineisto perustuu siis informanttien tekemään käännökseen tekstittömästä kuvakirjasta. Informanttien visuaalinen lukutaito yhdistettynä heidän kokemukseensa ylipäätään maailmasta, kulttuurista ja paikoista vaikuttavat heidän tulkintoihinsa. On myös mahdollista, että jotkut informantit ovat nähneet *Lumiukko*-tarinan animaatioversion televisiosta, mikä voi vaikuttaa heidän tuotukseensa. Näillä ei sinällään ole lopullisen tutkimuksen kannalta merkitystä, sillä ProGram-projektissa keskitytään tutkimaan nimenomaan viittomakielistä tuotosta, mutta nämä asiat on syytä ottaa käännöstyössä huomioon. Kuvakirjat on tässä tapauksessa kääntäjän käsillä ja tarvittaessa niitä voi käyttää tulkintojen tukena, mutta pääasiassa käännökset perustuvat pelkästään viitottuihin tuotoksiin ja siten viittojan tulkintaan kuvakirjasta. Joskus viittojat tuottavat niin yksityiskohtauksia kuvauksia tarinasta, niin silloin alkuperäisestä kuvakirjasta voi hakea tukea käännökseen, jotta pystyy valitsemaan osuvimman suomenkielisen ilmauksen vastineeksi. Toisaalta teksteissä ei koskaan kerrota asioita tyhjentävästi, minkä vuoksi lukija täyttää kyseiset hermeneuttiset aukot itse (Oittinen 2004, 121). Eli tässä tapauksessa viittoja on tehnyt ensimmäisen käännökseen kuvakirjasta viittomakielelle ja suomenkielinen käännos on sen vuoksi tavallaan käännos käännöksestä.

3.4 Glossaus sanasanaisena kääntämisenä

ProGram-projektissa glossaus on tiukasti ajateltuna kääntämistä sanasta sanaan. Kääntämistapana voidaan siis nähdä olevan *muodollinen ekvivalenssi*. Muodollisesta ekvivalenssista on käytetty erilaisia nimityksiä: *muodollisesti vastaava käänös*, *sanatarkka käänös*, *sananmukainen käänös*, *sanasanainen käänös*, *kirjaimellinen käänös* sekä *muodollisesti/formaalisesti vastaava/ekvivalentti käänös*. Muodollisen ekvivalenssin periaate on se, että noudatetaan lähtötekstin kieliasua ja pyritään kääntämään niin, että jokaisella lähtötekstin sanalla on sanavastine käänöksessä (Vehmas-Lehto 1999, 27.) Koska viittomakielessä ei ole kirjoitettua muotoa, on tavalista, että viittomia ja pidempiä viitottuja jaksoja merkitään muistiin viittaamalla kuhunkin viittomaan viittoman perusmerkitystä vastaavalla sanalla. Glossi ei siis anna lainkaan tietoa viittoman muodosta, vaan pelkän viitteen viittoman merkityksestä. Vaikuttuneen tavan mukaisesti glossit kirjoitetaan versaalein. Samaan viittomaan viitataan yleensä samalla glossilla, vaikka kontekstista riippuen sen voisikin puhutulle kielelle kääntää eri tavoin. (Savolainen 2000, 192.)

Kääntäjänä minun tulee kunnioittaa ja noudattaa toimeksiantajan intentiota, pidättäydyn glosseja tehdessäni eli yksittäisten viittomien merkityksiä kääntäessäni suhteellisen tiukasti muodollisessa ekvivalenssissa. Glossauksessa otetaan vain huomioon manuaalisten artikulaattoreiden toiminta eli käytännössä vain viittojan käsillään tuottamat viittomat. Täten muodollinen ekvivalenssi ei täysin toteudu laajemmassa mittakaavassa, sillä suurin osa ei-manuaalisista osasista jää glossitasolla tulkitsematta. Glossitasolla kääntäminen on enemmänkin aina yhden lekseemin kääntämistä toiselle kielelle, joskin kontekstilla on oma merkityksensä käänösratkaisuun. Viittoman merkitystä vastaavan sanan määrittelemisessä käytän jonkin verran apuna muun muassa *Suomalaisen viittomakielen verkkosanakirjaa* (Suvi) sekä erilaisia suomen kielen sanakirjoja ja frekvenssiluetteloita. Haasteen glossitasoiseen kääntämiseen tuovat kuvailevat viittomat, joita ei mitenkään voi kääntää yhdellä suomenkielisellä sanalla, vaan ne täytyy selittää mahdollisuuksien mukaan auki esimerkiksi ”pyörittää lumipalloa”.

Koska tässä tapauksessa glossitasoisen käänöksen funktio on toimia kielitieteellisen tutkimuksen välineenä, niin tärkein seikka käänöksessä on se, että käänöksen

avulla voidaan nähdä ja tuoda yksityiskohtaisesti esiin kielen rakenteeseen liittyviä ilmiöitä, jotka muunlainen käänös väistämättä kadottaa. Merkitystasoinen glossaus ei kuitenkaan koskaan voi tuottaa takaisinkäännöksellä edes lähellekään samanlaista tuotosta kuin mitä alkuperäinen on, sillä suurin osa prosodiasta (esimerkiksi sävyt, silmien ja päänliikkeet, intensiteetti sekä liikkeiden nopeus ja kiihtyvyys) jää glossauksessa näkymättömiin. Toisaalta, vaikka ne annotoitaisiinkin viimeistä yksityiskohdasta myöden, niin tuskin kukaan on niin harjaantunut lukemaan monirivistä annotaatiota, jotta voisi päästä ilmaisussaan edes lähellekään alkuperäistuotosta. Glossitasoinen käänös on kuitenkin tämän ProGram-projektin kannalta tärkeää sen vuoksi, että se mahdollistaa haut ja toisekseen se tuottaa lineaarisen tekstimuotoisen massan, jota sitten lausetasoisessa kääntämisessä ja tutkimuksessa jaetaan pienempiin yksiköihin.

3.5 Lausetasoinen kääntäminen

Ennen kuin voi aloittaa lausetasoinen kääntämisen, olisi syytä jälleen tehdä jonkinlainen määritelmä lauseesta. Mikä on lause? Mistä se alkaa ja mihin se päättyy? Tommi Jantunen on jo vuosia tarkastellut erilaisia lauseita suomalaisessa viittomakielessä. Hänen vuonna 2009 julkaistu väitöskirjansa *Tavu ja lause: tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä* sisältää myös määrittelyn hankaluuden pohdintaa. Ja onhan tämä ProGram-projekti itsessäänkin lauseen määrittelyä.

Jyväskylän yliopiston Viittomakielen keskuksen avoimien ovien päivässä 25.4.2014 pitämässään luennossa (2014a) määritteli yksinkertaisen lauseen viittomakielessä seuraavasti:

- *Ei ole identifioitavissa puhtaasti muodollisin kriteerein.*
- *Identifioinnin lähtökohta on merkityksen tunteminen.*
- *Muotoseikat avustavat identifioinnissa.*
- *Merkityksen näkökulmasta lauseen ytimen muodostaa aina asiantilaa, tapahtumaa tai toimintaa koodaava **predikaatti**.*
- *Predikaatilla on tavallisesti 1–3 **argumenttia**, jotka viittaavat tilanteeseen osalistujiin.*
- *Lauseessa voi olla myös **marginaaliosa**, joka tarjoaa lisätietoa esimerkiksi tilanteen ajallisesta tai paikallisesta sijoittumisesta.*
- *Lauseen eteen tai taakse voi liittyä löyhemmin myös muita itsenäisempiä osasia.*

Lauseen olemus monimutkaistuu, kun otetaan huomioon lauseiden pistäminen peräkkäin (rinnastus) ja esimerkiksi lauseiden upottaminen osaksi toisia lauseita (esim. alistus, jossa jokin ydinargumenteista on lause). Tämänkaltaisista lauseista tiedämme hieman enemmän ProGram-projektin päätyttyä kunhan tutkimus on valmistunut.

Edellisten määrittelyä helpottavien seikkojen lisäksi edelleen tärkeänä asiana lauseiden tunnistamisessa on intuitio sekä taukojen merkityksen havainnointi. Koska viitottu teksti tavallaan vastaa puhunnosta, missä ei ole välimerkkejä, niin kääntäjänä perustan lauseiden tunnistamisen yleensä predikaatin ympärille ja luotan vahvasti myös intuitiooni.

Glossitasolla kääntämistavan voidaan nähdä olevan muodollinen ekvivalenssi ja tässä käännoistyössä sama käännoistapa yltää myös lausetasolle. Muodollisen ekvivalenssin tavoitteena on poiketa lähtötekstin muodosta niin vähän kuin mahdollista ja näin ollen on pyrkimys kääntää lähtötekstiä niin, että jokaisella lähtötekstin sanalla olisi vastineensa käännoksessä ja käännoksen sanajärjestys sekä lauseopilliset rakenteet myötäilevät lähtötekstin sanajärjestystä ja rakenteita (Vehmas-Lehto 1999, 27–28). Toisaalta voidaan miettiä käännoksen skoposta. *Skoposteorian* mukaan kääntämisessä on tärkeintä ottaa huomioon käännoksen funktio ja käännoksessä käytettävät keinot valitaan juurikin tämän funktion mukaan. Skoposteorian mukaan käännoksen ei tarvitse välttämättä olla ekvivalentti, kunhan se on hyvä ja hyvä käännoös taas pystyy toteuttamaan oman funktionsa. Käännoksen skopos puolestaan voi olla hyvinkin erilainen kuin lähtötekstin päämäärä. Tärkeintä on, että kääntäjä on selvillä siitä, että mikä päämäärä on ja toimii sen mukaan. (Vehmas-Lehto 1999, 91–94.) Toisaalta *vapaassa käännoksessä* eli tulokielen mukaisessa käännoksessä pyritään myös välittämään tarkasti lähtötekstin asiasisältö ja samalla tekemään käännoksen kieliasusta luontevaa tulokieltä. Tämä tarkoittaa sitä, että tekstiä muovataan tulokielen semanttisten, syntaktisten ja myös stilististen normien mukaiseksi. (Vehmas-Lehto 1999, 29.)

Mikäli tekstistä haluttaisiin kohdekieleessä yhtä hyvin toimiva kuin lähtökieleessä, niin avain käännosteorian valintaan olisi Nidan dynaaminen ekvivalenssi. Nidan mukaan tällöin huomioon otetaan kielenulkoisena tekijänä myös käännoksen vastaanottajan reaktiot ja käännokseen voidaan valita ”lähin luonteva vastine”, jolloin käännoös ei

kuulosta käännökseltä (Vehmas-Lehto 1999, 56). Tämä ei kuitenkaan ole nyt käännöksen tarkoitus, vaikkakin tavoitteemme on tuottaa käännöksessä sujuvaa suomen kieltä. Kun tässä tutkimuksessa on kyse kieliparista, joista toinen on viitottu ja toinen puhuttu, niin modaaliteettierot tuovat haasteita. Suomen kielessä taivutusmuotoja on runsaasti kun taas viittomakielessä viittomat eivät esimerkiksi taivu persoonan mukaan. Viittomakielessä puolestaan viittomaa pystytään muuntelemaan intensiteetin ja tuottamistavan osalta sisällyttäen ilmaukseen muun muassa prosodiikalla lisämerkityksiä, mutta tätä on haastavampaa suomen kielessä (varsinkaan tekstissä) tehdä. Tämän vuoksi muodollisen ekvivalenssin noudattaminen on todella suuri haaste lausetasolla, mutta glossitasolla se toimii. Lausetasolla ProGram-projektiin liittyen skoposteoria toimii hyvänä ohjenuorana, sillä käännöksen skopos on tarkkaan määritelty ennen työn aloittamista. Kaikista haasteista huolimatta pyrkimys on tuottaa mahdollisimman vastaavia käännöksiä, mutta kuitenkin niin, että tulokieli on oikeakielistä ja käännös hyödynnettävää tutkimustyössä, joten työssä yhdistellään sekä muodollisen ekvivalenssin piirteitä esimerkiksi sanajärjestyksen osalta ja vapaan käännöksen piirteitä esimerkiksi luontevan tulokielen osalta.

Koska kääntämäni aineisto on osa tutkimusta, mikä kohdistuu juuri lauseisiin, ei kääntämisen vapaus yllä lauserajojen ulkopuolelle. Lauseiden paikkoja ei siis ole mahdollista vaihtaa. Jotain lisäyksiä ja poistoja voi kuitenkin perustellusti tehdä. Kaikki ensisilmäyksellä lisäyksiltä tai poistoilta näyttävät osat eivät kuitenkaan välttämättä ole suoranaisesti niitä, vaan ne johtuvat viitotun kielen käyttämisestä erilaisista kieliopillisista sidoskeinoista kuten referentiaalisista sidoskeinoista, ellipsisistä tai substituutiosta. Referentiaalista sidoksisuutta voi ilmaista erilaisin keinoin esimerkiksi osoituksilla, verbin liikkeen muuntelulla, kuvailevien viittomien käytöllä, roolinvaihdolla ja poijuilla. Ellipsiä eli kielellisen yksikön poisjättämistä esiintyy silloin kun jokin ennalta tuttu tarkoite on jo vastaanottajan tiedossa ja se jätetään kokonaan toistamatta. Substituutiosta on kyse silloin kun jokin kielellinen yksikkö korvataan toisella. (Lautala 2012, 17–23.) Toisaalta monet ei-manuaaliset ilmiöt luovat tekstiin lisämerkityksiä, mitkä eivät manuaalisten operaattoreiden tuottamina esiinny. Esimerkiksi erilaiset päänliikkeet (nyökkäykset, nyökytykset ja pudistamiset) sekä ilmeet luovat paljon lisämerkityksiä ilmauksiin (päänliikkeistä suomalaisessa viittomakielessä ks. esim. Puupponen 2012; Puupponen ym. 2015). Nämä kaikki on lausetasoisessa käännöksessä otettava huomioon, jotta käännös olisi mahdollisimman vastaava lähtötekstin

kanssa. Yksi käännöstyötä hankaloittava tekijä on viitotuissa kielissä esiintyvä manuaalinen simultaanisuus eli kaksi manuaalista operaattoria (kädet) tuottavat samanaikaisesti eri merkityksiä. Yksi esimerkki tästä on erilaisten poijurakenteiden, kuten listapojjun tai fragmenttipojjun käyttö (poijurakenteista suomalaisessa viittomakielessä km. Varsio 2009). Koska kyseinen ilmiö ei ole suoranaisesti mahdollinen puhutuissa kielissä, asettaa se omat haasteensa käännösten tekemiseen.

Kääntäjänä minun tulee muistaa oma vastuuni työstä. On sanottu, että *”Kääntäjä tarvitsee siis paitsi tietoja ja taitoja, myös vankan moraalisen selkärangan. Kääntäjän etiikkaan kuuluu, että työ tehdään hyvin, olipa se sitten kiitollista tai ei”* (Vehmas-Lehto 1999, 13).

4 KÄÄNTÄMINEN PROGRAM-PROJEKTISSA

Ennen varsinaisen annotointityön aloittamista tapanani on tehdä muutamia toimia. Ensimmäinen niistä on se, että katson videon kertaalleen läpi (kamerakulma Cam 1) ja teen samaan aikaan ensimmäisen lähtötekstin raakakäännöksen suullisesti suomen kielelle. Tämä puhunnos tallennetaan mahdollista myöhempää analyysia ja käyttöä varten. Lisäksi ELAN-ohjelmassa tulee ottaa käyttöön templaatti, jossa molemmille viittojille on tehty tähän vaiheeseen tarvittavat annotaatorivit (*glossi, käännös ja huomioita*). Riveihin lisätään heti alussa myös metatietoina annotoijan nimikirjaimet, viittojan numero sekä annotaatorivin tyyppi (glossi, käännös, tutkimus, jne.). Myös rivien värit vaihdetaan viittojakohtaisesti samanlaisiksi (viittoja 1: r204+g0+b0 ja viittoja 2: r0+g0+b204). Rivejä lisätään työhön sitä mukaa, kun työ etenee ja tarvetta uusille riveille on. Seuraavissa luvuissa käsittelen kääntämistyötä vaihe ja taso kerrallaan. Jokaisen tason tuotokset on tuotu ELANista erikseen tämän työn liitteisiin (liitteet 2–6).

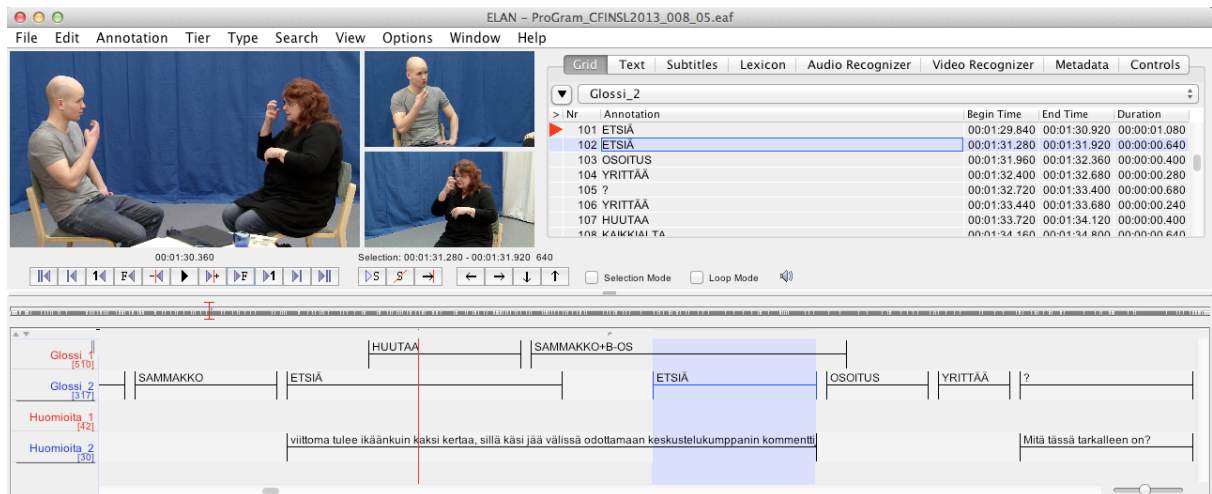
4.1 Raakaglossaus

Raaka-annotointi on videoidun viittomakielisen aineiston alustavaa käsittelyä. Raaka-annotointi mahdollistaa matalan tason pääsyn aineiston sisältöön sekä aineiston käyttämisen tietyn tyyppisiin tutkimuskysymyksiin vastaamisessa (esim. syntaksi; kompleksiset lauseet). Raaka-annotointityö on myös pohjatyötä aineiston systemaatisemmalle annotoinnille esimerkiksi korpusta varten.

Raakaglossausvaiheessa videot käydään läpi niin, että viittomavirrasta erotetaan viittomat ja merkitään ne omiksi soluikseen. Käsien toimintaa ei ole eroteltu, vaan annotoinnissa on otettu huomioon kokonaisuus (eli annotointi on tehty vain yhdelle riville per viittoja). Poikkeustapaukset, joissa viittomia on tuotettu vain ei-dominoivalla kädellä tai viittoja on tuottanut samanaikaisesti eri käsillä eri viittomat, on merkitty erikseen huomioita-riville. Viittomien alut ja loput ovat sumeita, ja solut on rajattu niin, että viittoman ydin varmasti osuu solun sisään. Annotoinnissa on pyritty muodon ja merkityksen karkeaan yksi-yhteen vastaavuuteen. Solujen sisään merkitään raaka-

glossi eli annotoijan suhteellisen nopeasti tulkitsema viittoman tilanteinen merkitys. Glossirivillä on kahdentyyppisiä merkintöjä: merkitysglosseja ja kuvailuja. Merkitysglossit on kirjoitettu suuraakkosin (KOIRA) ja kuvailut on kirjoitettu kaksinkertaisten lainausmerkkien sisään (esim. ”pyörittää lumipalloa”). Useammasta osasta koostuvan glossin osat yhdistetään tavuviivalla (EI-TIEDÄ). Kahden viittoman peräkkäiset liitokset merkitään plus-merkillä (TIETÄÄ+KONE). Sormiaakkoset merkitään pienillä kirjaimilla ja yhdistetään toisiinsa tavuviivalla (k-a-l-l-e).

Tässä annotoinnin työvaiheessa ELAN-näkymässä on nähtävillä viittojat kolmesta eri kuvakulmasta (Cam 1, 2 ja 3). Kuvassa 3 on esimerkki ELAN-näkymästä ja ProGram-projektissa tässä vaiheessa käytetyistä annotaatorivityksistä.

Kuva 4. Esimerkki ELAN-näkymästä ja projektissa käytetyistä riveistä raakaglossausvaiheessa.

Merkitysglossit on laadittu muodon sekä funktion mukaan niin, että mahdolliset haut ovat kuitenkin toteutettavissa (ks. taulukko 1).

	Vähän muotoa		Paljon muotoa
Hämärä merkitys	PI	OS	SAMMAKKO+B-OS
Runsas merkitys	MENNÄ:viuh SYÖDÄ	PÄÄ+TYHJÄ:unohtaa LASI+KULHO	OS:tuo SYÖDÄ+JO

Taulukko 1. Raaka-annotoinnissa käytetyt merkitysglossityypit (Pippuri & Jantunen, 2014).

Tässä vaiheessa glossaus on ollut vielä suhteellisen yksinkertaista toteuttaa. Merki-

tysglossit, joissa viittoman lisäksi tapahtuu prosodisesti paljon, on merkitty niin, että ensin viittoma on glossattu ja sen jälkeen tarkempi selite on merkitty glossin perään kaksoispisteen jälkeen pienillä kirjaimilla kirjoitettuna, esimerkiksi *HERÄTÄ: herää ja katsoo ympärilleen ja lopuksi katsoo tyhjään purkkiin*. Tietyt viittomat puolestaan ovat olleet sellaisia, että niihin on pitänyt glossiin merkitä myös laajempaa kontekstia, esimerkiksi *KURKISTAA-IKKUNASTA*, sillä pelkkä *KURKISTAA* ei olisi tässä vaiheessa kertonut mitään viitteitä viittoman tuottamistavasta. Vaikka pitäydymmekin vahvasti merkityksessä, niin tiettyjä peruseriaatteena on se, että glossin nähtyään viittomakieltä osaava ihminen tietäisi suunnilleen, miten viittoma tuotetaan. Osa viittomista on kerronnassa siirtyneet neutraalililasta jonnekin muualle, kuten viittoma *PURKKI*, mikä tuotoksessa viitotaan päähän: *PURKKI-PÄÄSSÄ*. Jotkut viittomat puolestaan muodostavat sanaliiton, kuten *KOTIIN:KOTI+MENNÄ*. Yksi viittoma (kuva 5) on tähän mennessä tuottanut hankaluuksia, sillä sille ei mielestämme ole sopivaa suomenkielistä sanaa, joten se on kirjattu ylös viittomakielisen huulionsa perusteella. Kyseinen viittoma on *PI*, mikä voi toimia muun muassa ekvatiivilauseissa kopulana (ekvatiivilauseista suomalaisessa viittomakielessä ks. Jantunen 2007). Suvi-sanakirjan mukaan *PI*-viittoma voi tarkoittaa seuraavia asioita: *kyllä, aivan, joo, juu, juuri, niin, nimenomaan, täsmälleen, tarkalleen, aivan niin, aivan oikein, ihan niin, totta kai, tietenkin, tietysti, niinhän se on, niinhän sen täytyy olla, just, just niin, justinsa, prikulleen*. (Suvi 792.) Mikään edellisistä suomenkielisistä vastineista ei ole merkityksessään sellainen, että sen voisi yksistään ottaa käyttöön, joten päädyimme ratkaisuun *PI*.

Kuva 5. *PI*-viittoma (Suvi 792)

Joukossa on myös yksi englannin kielestä tullut glossi *PALM-UP*, (suomeksi *kämmen-ylös*) jolla viitataan vakiintuneeseen elemäiseen viittomaan, jossa viittoja nostaa kä-

tensä ylös niin, että kämmenet osoittavat ylöspäin.

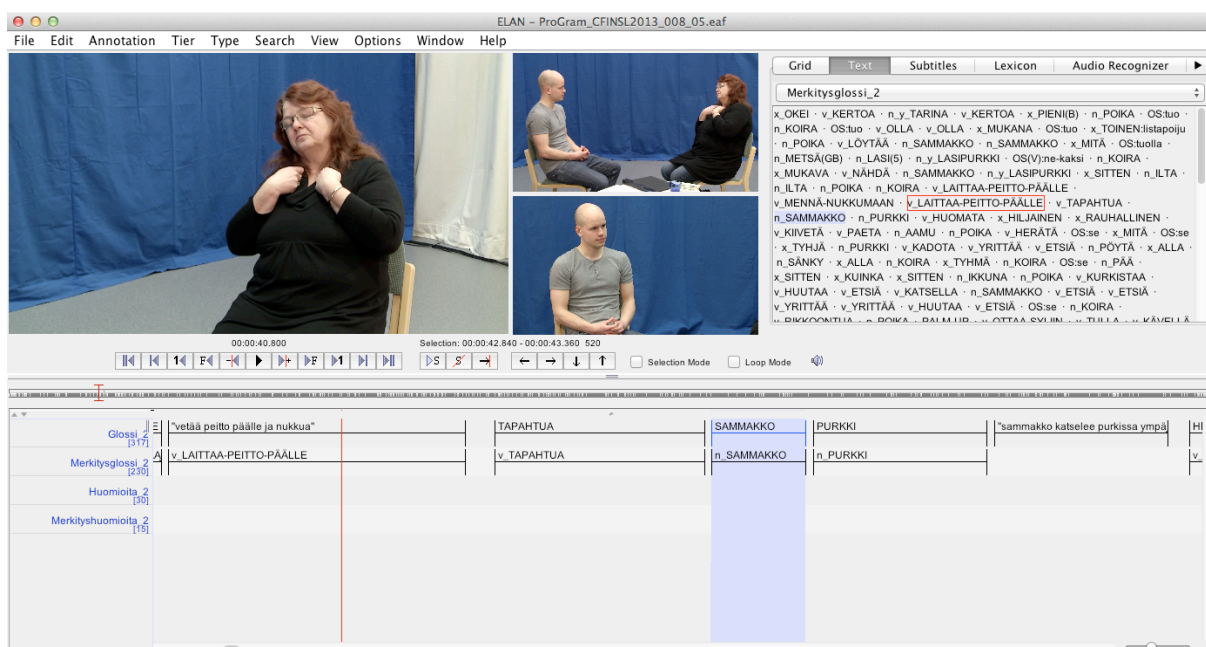
Kuvailujen puolella osa merkinnöistä sisältää pidempiäkin selityksiä liittyen kontekstiin. Tällaisia ovat esimerkiksi: *"pitää sammakkoa käsissään ja miettii mihin sen laittaisi"*, *"aika kuluu päivästä iltaan"*, *"peura jarruttaa kielekkeen reunalle mennessä"*, *"pienet sammakonpoikaset rivissä"* ja *"sammakko hönöstelee purkissa ja katselee ympärilleen"*. Viimeisimmässä näkyy vieläkin se, että murretaustani välillä vaikuttaa annotointityöhön. Tuolloin sanastostani ei löytynyt parempaa sanaa kuin *hönöstely* kuvaamaan viittojan tuottamaa ilmaisua.

4.2 Glossauksen systematisointi

Toinen kierros glossien parissa alkoi siten, että ensin otimme käsittelyyn edelliselle glossiriville merkityt merkitysglossit (esim. POIKA). Kävin materiaalin läpi siten, että glossirivistä oli luotu kopio ELAN-ohjelmaan ja se nimettiin merkitysglossi-riviksi. Riviltä poistettiin kaikki kuvailut, jonka jälkeen solujen pituudet tarkistettiin ja yhtä aikaa systematisoitiin glosseja. Glossien eteen merkittiin tässä vaiheessa viitteellinen tieto sanaluokasta. Nominaalien eteen merkittiin tunnus *n*, verbaalien eteen tunnus *v* ja muiden eteen tunnus *x*. Yhdisteet merkittiin lisäksi tunnuksella *y*. Tunnuksot erotettiin toisistaan ja glossista alaviivalla (esim. *n_y_LUMIUKKO*). Tässä vaiheessa luovuttiin yhdysviittomien välissä olevasta +-merkistä, sillä tunnus *y* toimii parempana tunnisteenä yhdisteille. Mikäli glossi kaipasi merkityksen puolesta lisätarkennetta, se kirjoitettiin glossin perään kaksoispisteen jälkeen pienillä kirjaimilla (esim. *x_OMA:minun*). Kieltoviittomat puolestaan merkitään niin, että kielto näkyy alussa ja osat on yhdistetty toisiinsa yhdysviivalla (esim. *EI-HALUA*). Sormitetut nimet ja käsitteet on merkitty samoin kuin raakaglossauksessa eli kirjaimet on erotettu yhdysviivalla toisistaan (esim. *k-a-l-l-e*). Aineistossa esiintyy jonkin verran viittomia, joilla on yksi merkitys mutta useampi muoto eli kyseiset merkitykset voi viittoen tuottaa eri tavoin. Tällaisia glosseja on tarkennettu muotoon viittaavilla piirteillä (yleisesti käsimuotoon tai liikkeen suuntaan), jotta glossista olisi suoraan nähtävissä, mitä varianttia kyseinen viittoa käyttää. Käsimuoto symbolit pohjaavat Rissasen (1985) käsimuotosymboleihin. Esimerkkinä näistä syömiseen viittaavat viittomat:

1) v_SYÖDÄ(Ax)	lusikoida ruokaa suuhun
2) v_SYÖDÄ(H)	aterioida / ruokailla
3) v_SYÖDÄ(ö)	sama kuin RUOKA

Homonymiset viittomat eli viittomat, jotka ovat samanmuotoisia, mutta kantavat eri merkityksiä (esimerkiksi JÄÄ, KYPSÄ, RAAKA) on merkitty merkityksensä mukaan, joten sama muoto ei sinällään ole ongelma kunhan merkitys on erilainen. Kuvassa 6 on näkymä ELANista merkitysglosseja systematisoidessa.

Kuva 6. Esimerkki Elan-näkymästä merkitysglosseja systematisoidessa

Joitakin muutoksia systematisointivaiheessa glosseihin tehtiin. Joissain kohdin tarkennettiin sanamuotoja ja muutettiin kaikki samanmuotoisiksi, esimerkiksi IKÄÄN-KUIN; VÄHÄN-NIIN-KUIN; NIIN-KUIN yhtenäistettiin yhdeksi glossiksi NIIN-KUIN (kuva 7). Joidenkin viittomien kohdalla systematisointivaiheessa löydettiin Suvi-sanakirjasta vastine ja sieltä täsmennettiin glossin suomenkielistä muotoa, esimerkiksi MENNÄ-PEITON-ALLE muutettiin muotoon MENNÄ-NUKKUMAAN (kuva 8). Joissain kohdin samanmuotoiset viittomat oli merkitty yhdellä glossilla, vaikka merkitys oli erilainen, joten merkitystä tarkennettiin, esimerkiksi glossi TYÖ muuttui kontekstisesta merkityksestä joko muotoon TYÖ tai TEHDÄ(BB) (kuva 9). Samanmuotoiset kysymysviittomat MIKÄ ja MITÄ puo-

lestaan yhtenäistettiin ja niistä käytetään glossia MITÄ (kuva 10). Tähän vaikuttaa tieto vanhasta viittomasta MIKÄ (kuva 11), ja kyseinen glossi haluttiin säilyttää sitä varten. Toisekseen suomen kielen sana *mitä* on yleisemmin suomen kielessä käytetty kuin sana *mikä*. Yksi yhdysviittoma kulki pitkään työssä niin, etten vain huomannut sen olevan yhdysviittoma. Kyseessä on viittoma AURINKO. Eli merkintä n_AURINKO muuttui muotoon n_y_AURINKO. Jälkikäteen vielä korjasimme ja tarkensimme tämäntyyppisiä kohtia aineistosta niin, että kaikissa materiaaleissa oli yhtäläiset merkinnät.

Kuva 7. NIIN-KUIN
(Suvi 302)

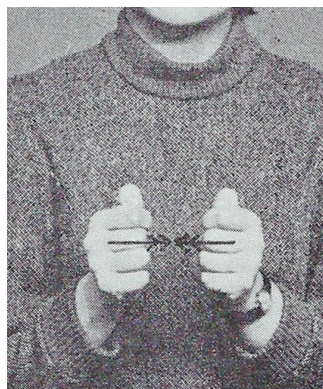
Kuva 8. MENNÄ-NUKKUMAAN (Suvi 799)

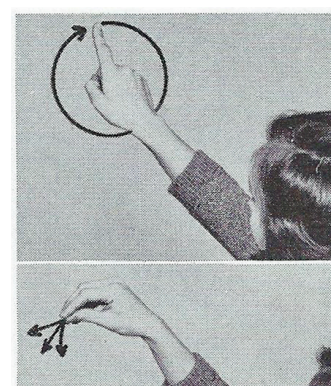
Kuva 9. TYÖ/TEHDÄ
(Suvi 235)

Kuva 10. MITÄ
(Suvi 614)

Kuva 11. MIKÄ
(VK 185.5)

Kuva 12. AURINKO
(VK 17.9)

Koska aineistossa on paljon erilaisia merkitysglosseja, niin glossauksen systematisoinnissa käytettiin apuna Excelliin tehtyä leksikkoo. Käytössämme ei vielä ole varsinaista leksikotietokantaa, joten (mahdollisesti) Signbankin käyttöönottoon asti Ex-

cel toimii apunamme (Pippuri, ym. 2015). Leksikkoon merkittiin siis joka ikinen glossi, jota systematisoinnissa käytettiin. Tämä helpotti huomattavasti glossien systematisointia, sillä annotoija ei millään pystyisi muistamaan tekemiään valintoja ja ratkaisuja ulkomuistista. Toisekseen leksikosta on ollut hyötyä siinä, että pitemmät koodilliset glossit on voinut kopioida sähköisesti ja liittää ne suoraan annotaatiolosuun. Tällä on pystytty välttämään kirjoitusvirheiden tuoma harmi hakuja ajatellen. Kuvassa 13 on esimerkkikuva käyttämästämme Excel-taulukosta. Ensimmäisessä sarakkeessa on kirjattuna merkitysglossit (värien tarkoitus on vain helpottaa silmämääräistä hakuja), toisessa sarakkeessa on hyperlinkillinen numerokoodi Suvi-sanakirjan verkkoartikkeliin, kolmannessa sarakkeessa huomioita, neljännessä sarakkeessa näky kyseisen viittoman esiintymien määrä koko materiaalissa ja sitä seuraavilla sarakkeilla on nähtävissä tarkemmin, että missä aineistoissa kyseinen viittoma on montakin kertaa esiintynyt. Määrät on tuotu suoraan ELANista sen jälkeen, kun kyseinen videoaineisto on annotoinnin osalta saatettu loppuun.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	päivitetty OP04022015									
2	Merkitysglossi	Suvi	muuta	yhteensä	005_05	008_05	004_05	009_05	010_05	006_05
3										
4	n.AAMU	225		15	2	3	2	2	3	3
5	n.METSÄ(GB)	1928 - 2		1	-	1	-	-	-	-
6	n.METSÄ(GG)	706		9	1	2	3	2	1	-
7	n.POIKA	508		131	15	24	12	41	15	24
8	n.PÖLLÖ	1627		5	1	-	-	2	1	1
9	n.SAMMAKKO	1576		68	16	11	10	12	7	12
10	n.y.AMPIAISPEŠÄ	1183 +	AMPIAINEN 1183 + PEŠÄ	6	2	1	-	1	1	1
11	OS:minä	---		54	2	12	9	4	11	16
12	OS:me	---		6	1	1	2	2	-	-
13	OS(V):me-kaksi	---		2	1	-	-	-	-	1
14	PÄLM-UP	---		79	4	24	9	11	11	20
15	v.EI-HALUTA	290		2	-	-	1	1	-	-
16	v.HERÄTÄ	1201	Mites "avata silmänsä"?	16	5	5	3	1	1	1
17	v.LAITTAA-PEITTO-PÄÄLLE	454		12	2	2	-	4	3	1
18	v.SYÖDÄ(Ax)	---	lusikoita	5	2	-	-	-	3	-
19	v.SYÖDÄ(H)	772	ruokailla; aterioita; käsimuodoissa vaihtelua	3	-	1	1	1	-	-
20	v.SYÖDÄ(ö)	1168	syöä	9	1	1	1	1	4	1
21	v.y.MENNÄ-ULOS	247	ULOS 247 + MENNÄ 73	5	-	-	1	1	-	3
22	x.JO	219	Samsa myös VAAN	72	20	6	10	10	7	19
23	x.JOS	709	VOI-OLLA, EHKÄ	2	-	-	1	-	-	1
24	x.JOSKUS	1192		2	-	-	-	-	-	2
25	x.MILLAINEN	1205	Sama kuin KUINKA	6	3	-	-	-	2	1
26	x.MISSÄ	619		12	1	-	1	4	1	5
27	x.MITÄ	614	Sisältää samanmuotoiset MIKÄ-viittomat	54	5	9	8	20	3	9
28	x.OMÄ:minun	45		12	1	1	1	2	5	2
29	x.OMÄ:sinun	45		2	-	-	-	-	2	-
30	x.y.ANTEEKSI	15		2	-	-	1	-	-	1
31	x.y_ESIMERKIKSI	278	ESIMERKKI; välillä yksiosaisena	6	-	2	4	-	-	-
32	x.y_OLLA-IHAN-POIKKI	970	TUHOUTUA 970	1	-	1	-	-	-	-
33										

Kuva 13. Esimerkkikuva Exceliin tehdystä leksikosta

Kun merkitysglossit oli systematisoitu, siirryimme kuvailujen systematisointiin (kuva 14). Kuvailujen systematisointi suoritettiin siten, että ELANissa kopioimme alkuperäiseltä raakaglossiriviltä ne kohdat, mitkä eivät olleet merkitysglossirivillä. Nämä kohdat eli annotaatiolosujen pituuden muutoksista tulleet tyhjät solut sekä kuvailut käytiin

läpi. Tyhjät solut poistettiin ja kuvailujen kohdalla kaikkien solujen pituudet tarkistettiin ja soluihin merkittiin viittaus mahdollisesta sanaluokasta (nominaali n , verbaali v ja joku muu x) sekä alaviivan jälkeen kuvailun tarkenne k (kuvailu) ja sen jälkeen valmiiksi alaviiva tulevaa selitettä varten. Kun sanaluokat oli merkitty, siirsimme automaattisesti kuvailuissa olleet tekstit (esim. ”pyörittää lumipalloa” kyseisen viitteen jälkeen. Teksteistä olleet välit korvattiin alaviivoilla (esim. $x_k_$ ”ei_ole_missään”).

The screenshot shows the ELAN software interface. At the top, there is a menu bar with options: File, Edit, Annotation, Tier, Type, Search, View, Options, Window, Help. Below the menu is a video player with two views: a large view of a woman gesturing and a smaller view of a man sitting. The video player has a timeline at the bottom with a selection range from 00:02:33.600 to 00:02:34.240. Below the video player is a table of glosses and annotations.

Glossi	Annotation	Annotation	Annotation	Annotation
Glossi_2 [317]	IKÄÄN-KUIN	"kuvallee eläimen ulkomuotoa"	KOLO	"poika tutkii sitä eläimen koloa"
Merkitysglossi_2 [290]	x_NIIN-KUIN		n_REIKÄ	KAIVAA
Huomioita_2 [90]				v_KAIVAA-KASILLÄÄN
Kuvailuglossi_2 [95]		n_k		v_k
Kuvailuhuomioita_2 [14]		Tämä pitäisi varmaan jakaa kahtia.		v_k

Kuva 14. Esimerkinäkymä ELANin näelmästä kuvailuja systematisoidessa

Kun sekä merkitysglossit että kuvailut oli systematisoitu, niin rivien tiedot on yhdistetty ELANissa automaattisesti riville S-glossi (systematisoitu glossi). Näin ollen kaikki tiedot ovat nähtävissä yhdeltä riviltä (kuva 15). Tämä on vaatinut monta työvaihetta ja aineiston läpikäyntiä useampaan otteeseen. Tällä tavoin olemme pystyneet korjaamaan tehtyjä virheitä sekä tuottamaan yhtenäistä materiaalia, mitä tutkimuksen teos- sa tarvitaan.

The screenshot shows the ELAN software interface. At the top, there is a menu bar with options: File, Edit, Annotation, Tier, Type, Search, View, Options, Window, Help. Below the menu bar, there are three video windows. The largest window on the left shows a woman with red hair and glasses, wearing a black top, gesturing with her hands. Two smaller windows on the right show a man in a grey t-shirt sitting in a chair, looking towards the woman. Below the video windows is a playback control bar with various icons for play, stop, and seek, along with a time display showing 00:02:53.760. On the right side, there is a 'Grid' panel with tabs for 'Text', 'Subtitles', and 'Lexicon'. The 'Subtitles' tab is active, showing a list of subtitles for 'S-glossi_2'. The list includes various Finnish words and their grammatical annotations, such as 'v_k "poika_tutkii_sita_elaimen_koloa"', 'v_k "kasvusto"', and 'v_k "pitää_kiinni_oksista"'. At the bottom of the interface, there is a timeline with three tracks: 'Merkitysglossi_2', 'Kuvailuglossi_2', and 'S-glossi_2'. The 'S-glossi_2' track is highlighted in blue and shows a list of subtitles corresponding to the video content.

Kuva 15. Esimerkinäkymä ELANista kun S-glossit on luotu

4.3 Raakakäännös

Käännöstasolla raaka-annotointityö on tehty niin, että viittomavirta on jaksotettu ensin raa'asti kokonaisuuksiin (yleensä predikaatin ympärille), jonka jälkeen niitä on tarkasteltu tarkemmin ja jaettu lausemaisimmiksi jaksoiksi. Käännöstasolla on tasapainoiltu rakenteellisen ja idiomaattisen käännöksen välillä niin, että käännös olisi jokseenkin puhdasta suomen kieltä, mutta siinä olisi nähtävissä suhteellisen tarkasti lähtökielen viittomien merkitykset ja lauseen rakenne. Tällä on pyritty siihen, että haut olisivat mahdollisia myös suomenkielisestä käännöksestä ja suomenkielinen käännös antaisi viitteitä siitä, miten asia on viittomakielellä ilmaistu.

Olen valinnut ProGram-projektin viittomakielisestä aineistosta lyhyen pätkän, josta nostan esiin erilaisia yksittäisiä esimerkkejä. Jokaisesta tuotetusta ja lauseeksi määritellystä kokonaisuudesta en analyysissä nosta kaikkia ilmiöitä esiin, vaan keskityn kussakin kohdassa erilaisiin kääntämiseen vaikuttaviin elementteihin. Viittomakielisen informantin viittoma tarina perustuu Sammakkotarina. Tarina kertoo pojasta, jolla on lemmikkinä sammakko, joka eräänä yönä pojan nukkuessa karkaa. Poika joutuu erilaisiin kommelluksiin etsiessään sammakkoa, jonka hän vihdoin ja viimein löytää lammikosta muiden sammakoiden joukosta. Tarina koostuu 24 kuvasta, ja se on mustavalkoinen ja tekstitön. Tekstittömyydellä pyritään välttämään kirjoitetun kie-

len vaikutusta informantin viittomakieliseen tuotokseen. Seuraavaksi erään informantin kertoman tarinan alkuosan suomenkielinen käännös kokonaisuudessaan (koko teksti nähtävillä liitteessä 4):

Minäpä kerron nyt tarinan. Ensinnäkin tarina kertoo pienestä pojasta, jolla oli koira, joka kulki aina hänen mukanaan. Tarina kertoo myös siitä, kun poika löysi sammakon.

Poika oli löytänyt sammakon jostain metsän uumenista ja tuonut sen mukanaan kotiin. Poika piti sammakkoa käsissään ja mietti minne sen laittaisi. Hän päätti laittaa sen lasipurkkiin. Pojasta ja koirasta oli mukavaa katsella, kun sammakko hönösteli lasipurkissa.

Ja niin päivä kului iltaan. Illalla poika ja koira menivät nukkumaan. No mitäs sitten tapahtui? Sammakko huomasi purkissaan, että huoneessa oli hiljaista. Se kiipesi purkin seinämää pitkin, loikkasi ulos ja lähti pakoon.

Aamulla herättyään poika katsahti lasipurkkiin ja se oli tyhjä! Sammakko oli kadonnut! Poika yritti etsiä sammakkoa kaikkialta, jopa pöydän ja sängyn alta, mutta sammakkoa ei ollut missään. ---

Seuraavaksi käsittelen tarinan alkua lause kerrallaan samalla selittäen kääntämiseen vaikuttavia kielellisiä ilmiöitä ja tekemiäni käännösratkaisuja. Glossit ja suomenkielisen käännöksen tuon tekstiin keskittämällä ne, jotta ne erottuisivat paremmin tekstimassasta. Rivin alussa on glossit ja →-merkin jälkeen suomenkielinen käännös, jonka jälkeen leipätekstissä selitän käännösratkaisujani ja niihin liittyviä seikkoja.

KERTOJA TARINA → Minäpä kerron nyt tarinan.

Tarina alkaa yksinkertaisella lauseella. Rakenteeltaan lause on elliptinen transitiivilause, mikä rakentuu verbaaliviittoman (V) KERTOJA ympärille. Lauseesta puuttuu A-argumentti eli ydinargumentti, joka viittaa kaksipaikkaisen verbaalin koodaaman tilanteen aktiivisempaan osallistajaan eli tässä tapauksessa agenttiin eli viittojaan eli *minään*. P-argumenttina lauseessa on viittoma TARINA, joka viittaa kaksipaikkaisen verbaalin koodaaman tilanteen passiivisempaan osallistajaan. Konteksti paljastaa, että viittoja itse aikoo juuri nyt kertoa tarinan, joten käännökseen olen lisännyt sanat *minä* ja *nyt*. Koska viittojan olemuksesta näkee, että tilanne on hyvin rento ja kahdenkeskinen, on suomenkielisen käännöksen sanaan *minä* lisätty sävyartikkeli *-pä*. Mielestäni tämä on hyvä esimerkki prosodian tuottamasta merkityksestä, sillä viittomatasol-

la agentti ei edes näy ja suomenkieliseen käännökseen tarvitsee vielä lisätä elementtejä merkitystä korostamaan.

Pienen tauon (mikä myös omalta osaltaan osoittaa lauserajaa) jälkeen viitoja jatkaa kompleksisella lauseella:

KERTOJA PIENI POIKA / OSOITUS KOIRA ”hännän heilutus”
OSOITUS OLLA OLLA MUKANA OSOITUS →
Ensinnäkin tarina kertoo pienestä pojasta, jolla oli koira,
joka kulki aina hänen mukanaan.

Tämän kompleksisen lauseen käännökseen on lisätty sanat *ensinnäkin* ja *tarina*. Lauseen alkuosa on rakenteeltaan elliptinen transitiivilause, jossa jälleen A-argumentti TARINA on jätetty pois. Sanan *ensinnäkin* olen lisännyt käännökseen tarinan jatkuvuuden kannalta (tästä lisää seuraavassa kohdassa). Glosseissa näkyvän ”hännän heilutuksen” olen käännöksestä jättänyt pois sillä perusteella, että se on alkukielisessä tekstissä kuvaileva elementti, mutta koska se on ainut laatuaan, niin suomenkielisessä käännöksessä ”häntää heiluttava koira” olisi kuulostanut oudolta. Myös koiran kuvaileminen innokkaaksi tai ylivilkkaaksi olisi kuulostanut typerältä. Kyseisellä kohdalla ei myöskään käännöksen funktion kannalta ollut olennaista merkitystä.

TOINEN: listapoju POIKA LÖYTÄÄ SAMMAKKO →
Tarina kertoo myös siitä, kun poika löysi sammakon.

Tässä on jälleen kyse yksinkertaisesta lauseesta, jota edeltää lauseen etinen elementti TOINEN: listapoju. Ilmaisuu TOINEN on tuotettu listapojua käyttäen ja sillä viitataan tarinan kokonaisrakenteeseen. Edellistä ilmausta kääntäessäni tein päätöksen lisätä käännökseen sanan *ensinnäkin*, vaikka sieltä puuttui listapojun ensimmäiseen kohtaan viittaaminen. Tämän ilmauksen käännöksen olisin tällä perusteella voinut tuottaa myös esimerkiksi seuraavasti ”*Toisekseen tarina kertoo siitä ---*”, mutta nyt päädyin yksinkertaisempaan ratkaisuun. Käännöksessä esiintyvät sana *kun* on myös olennainen tämänkaltaisissa ilmauksissa, sillä se on yksi avainsanoista siinä vaiheessa, kun mahdollisia kompleksisia lauseita aineistosta etsitään.

SAMMAKKO MIKÄ+OSOITUS METSÄ ”ottaa mukaan ja tuoda kotiin” →
Poika oli löytänyt sammakon jostain metsän uumenista
ja tuonut sen mukanaan kotiin.

Lause pohjautuu topiikki-kommentti –rakenteen ympärille, eli ensin tuodaan julki pääasia (sammakko), johon sitten viitataan erilaisilla kommentteilla (viittaus jonnekin metsään) ja jonka jälkeen kuvailevalla viittomalla kerrotaan sammakon ottaminen käsiin ja viittoman liikettä itseän päin tuomalla kerrotaan, että sammakko tuotiin kotiin. Käännöksen kannalta olennaista on muistaa, että tekijänä tässäkin toimii poika, vaikka sitä ei koko lauseessa millään tavalla tuoda julki. Tekijä on koodattu vain lauseen viimeiseen produktiiviseen viittomaan. Myöskään kodista ei mainita mitään, mutta koska tiedän, millainen Sammakotarinan kuvitus on, niin pystyn täydentämään käännöstä niin, että paikkana on koti.

”pitää sammakkoa käsissään ja miettii mihin sen laittaisi” →
Poika piti sammakkoa käsissään ja mietti minne sen laittaisi.

Tämä lause koostuu vain ja ainoastaan yhdestä manuaalisilla operaattoreilla tuotetusta viittomasta. Tekijä koodautuu jälleen viittomaan ja ei-manuaalisilla operaattoreilla (lähinnä pään ja silmien liikkeet sekä ilmeet) on tuotettu merkitys, että poika miettii sammakolle sopivaa paikkaa. Mielestäni tämä on hyvä esimerkki siitä, että joskus yhden viittoman kääntämiseen tarvitaan monta suomen kielen sanaa, joskin konteksti on tässä myös ratkaisevassa osassa.

LASI+PURKKI ”laittaa sammakko lasipurkkiin” → Hän päätti laittaa sen lasipurkkiin.

Seuraavaksi tarinassa luodaan kiinteillä viittomilla tilaan lasipurkki. PURKKI-viittoman ei-dominoiva käsi jää fragmenttipojuksi viittomatilaan ja dominoiva käsi tuottaa produktiivisen ilmauksen ”laittaa sammakko lasipurkkiin”. Päätäminen näkyy jälleen vain ei-manuaalisista elementeistä ja tekijä on koodattu produktiiviseen ilmaukseen. Lauseerakenteeltaan viittomakielinen tuotos on hyvin tyyppillinen, sillä objekti tulee ennen verbaalia. Suomenkielisessä käännöksessä rakenne muuttuu päinvastaiseksi.

MOLEMMAT KOIRA ”koira ja poika katselevat purkkiin” MUKAVA KATSOA SAMMAKKO
”sammakko hönöstelee purkissa ja katselee ympärilleen” LASI+PURKKI →
Pojasta ja koirasta oli mukavaa katsella, kun sammakko hönösteli lasipurkissa.

Indeksoiva osoitus MOLEMMAT on viittomakielelle tyyppillinen tapa viitata tekijöihin. Koska koira ei ollut alun jälkeen esiintynyt viitotussa tekstissä, viittoja toisti viittoman KOIRA ja nosti sen samalla viittauksen kohteeksi. Suomenkieliseen käännökseen olisin ehkä voinut laittaa osoituksen vastineeksi pronominin *he* eli ”Heistä oli mukavaa

katsella...”, mutta koska edellisessä lauseessa ei mainittu *heitä*, niin viittaus ei olisi tuolloin ollut suomen kielen mukainen. Hankalin kohta tässä ilmauksessa oli pantomiimin ”hönöstely”, jolle pitkään mietin suomenkielistä vastinetta, sillä halusin viittojen olemuksessa olevan ”hönöstelyn” näkyvän myös suomenkielisessä vastineessa.

SITTEN ILTA ”aika kuluu päivästä iltaan” → Ja niin päivä kului iltaan.

Viittomakielelle on tyypillistä ilmaista SITTEN-viittomalla siirtymistä seuraavaan asiakokonaisuuteen tai ajallisesti eteenpäin. Suomenkieliseen käännökseen se ei mielestäni sovi tässä yhteydessä, minkä vuoksi ratkaisin kohdan kääntämällä *ja niin*. Samalla ja-sana tuo tekstiin sidoksisuutta.

ILTA POIKA KOIRA VETÄÄ-PEITTO-PÄÄLLE MENNÄ-PEITON-ALLE ”vetää peitto päälle ja nukkua”
→ Illalla poika ja koira menivät nukkumaan.

Tässä lauseessa on havaittavissa viittomakielelle tyypillistä toistoa tilannetta kuvailtaessa. Tavallaan lause pitää sisällään kolme erilaista ilmausta *nukkumaan menemiselle*. Jos olisin tiukasti noudattanut lähtötekstiä, olisin kääntänyt kokonaisuuden kutakuinkin näin: ”*Illalla koira ja poika vetivät peiton päälleen, menivät peiton alle, vetivät peiton päälleen ja nukkuivat*”. Vaikka käännöksen onkin tarkoitus olla välittää mahdollisimman tarkasti lähtötekstin asiasisältö, on tulokielelle luontevampaa ilmaista asia vain sanomalla ”*menivät nukkumaan*”.

TAPAHTUA → No mitäs sitten tapahtui?

Tämä lause koostuu viittomakielessä vain yhdestä kiinteästä viittomasta, minkä vuoksi prosodially on suuri merkitys. Ilmausta ei voi kääntää suomen kielelle vain yhdessä sanalla. Viittomavirrassa viittomaa edellä ja jäljessä on hieman pidemmät tauot, mitkä liittyvät ajalliseen siirtymään. Suomenkielisessä käänöksessä tähän olen päättänyt lisätä sanan *sitten*. Tällaiset fokusoivat kysymykset ovat viittomakielelle ominaisia, mutta eivät niinkään suomen kielelle. Jos tämän käännöksen funktio olisi erilainen, olisin ratkaissut tämän kohdan mahdollisesti ilman suomenkielistä kysymystä.

SAMMAKKO PURKKI ”sammakko katselee purkissa ympäriinsä”
HUOMATA HILJAINEN+RAUHALLINEN →
Sammakko huomasi purkissaan, että huoneessa oli hiljaista.

Tässä ilmauksessa kertoja vaihtaa silmänräpäyksessä rooliaan sammakoksi. Roolinvaihto ei kuitenkaan millään tavoin näy suomenkielisessä käännöksessä. Ehkä parempi käännös olisi ollut ”*Sammakko katseli purkissaan ympärilleen ja huomasi, että huoneessa oli hiljaista*”.

KIIVETÄ ”sammakko loikkaa ulos purkista” PAETA →
Se kiipesi purkin seinämää, loikkasi ulos ja lähti pakoon.

Tämä kompleksinen lause muodostuu kolmen transitiivilauseen yhdistelmästä. Sammakko kiipeää, sammakko loikkaa purkista ja sammakko pakenee. Tekijä ei näy viitotussa tekstissä ollenkaan, vaan se on ellipsin myötä jäänyt näkymättömiin ja näkyy ainoastaan edellisessä ilmauksessa. Sammakolle substituutiona olen käännöksessä käyttänyt pronominia *se*.

AAMU POIKA HERÄTÄ(:herää ja katsoo ympärilleen ja lopuksi katsoo tyhjäan purkkiin) OSOITUS MITÄ OSOITUS TYHJÄ PURKKI →
Aamulla herättyään poika katsahti lasipurkkiin ja se oli tyhjä!

Lause alkaa tyypillisesti aikamääreellä, jolla tarina viedään ajallisesti eteenpäin edellisestä tapahtumasta. Tämän jälkeen kerrotaan, mitä tilassa tapahtuu eli poika herää. Rakenne on toimiva molemmissa kielissä, joten annoin sen näkyä käännöksessä. HERÄTÄ-viittoman aikana viittojan pää ja katse liikkuu puolelta toiselle, kunnes katse kiinnittyy kohtaan, jonne lasipurkki on paikannettu. Tämän jälkeen tulee ikään kuin kommenttiosio, jossa kerrotaan tarkemmin katseen kohteena olevan lasipurkin tyhyydestä. Viittojan tuottamat ei-manuaaliset elementit ovat niin vahvoja, että mielestäni ne vaativat suomenkielisessä käännöksessä peräänsä huutomerkkin ikään kuin vahvistamaan hämmästyksen määrää.

KADOTA → Sammakko oli kadonnut!

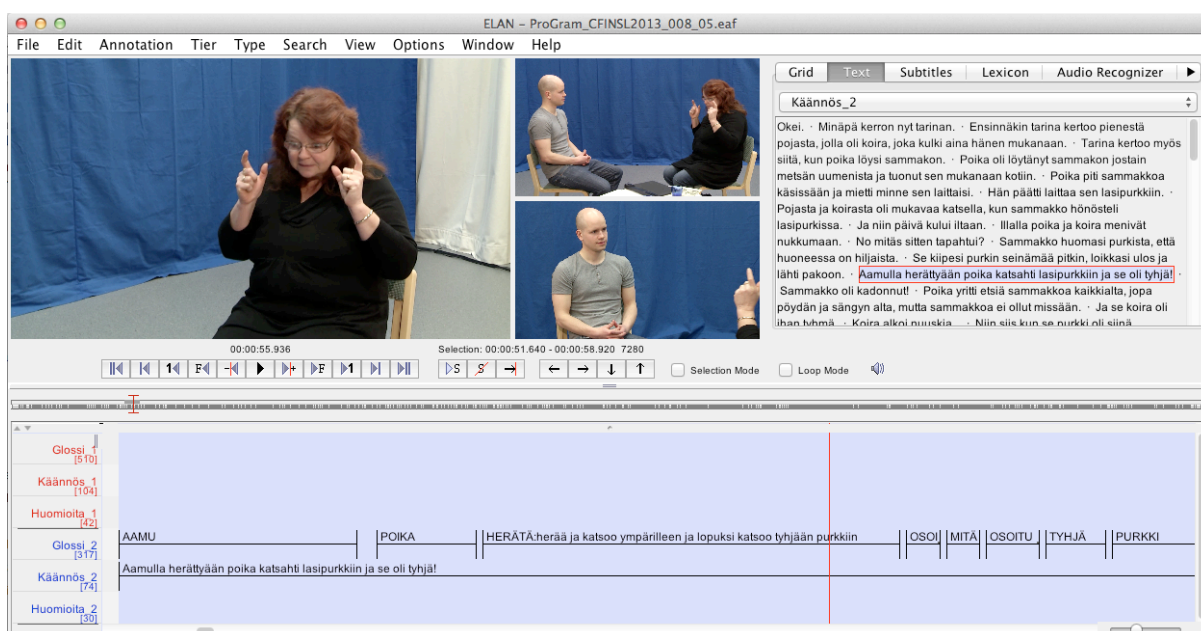
Lause koostuu vain yhdestä viittomasta, KADOTA. Katoamisen kohde eli sammakko, tulee esiin vain asiayhteydestä.

YRITTÄÄ ETSIÄ ”kaikkialta” PÖYTÄ ALLA SÄNGY ALLA ”ei ole missään” →
Poika yritti etsiä sammakkoa kaikkialta, jopa pöydän ja sängyn alta, mutta sammakkoa ei ollut missään.

Tässäkin viitotussa lauseessa tekijä on näkymättömissä. Ensin kerrotaan pääasia, että *etsitään kaikkialta*, jonka jälkeen tarkennetaan etsimistä vielä *pöydän ja sängyn*

alle ja lopputulemana elemäinen ilmaus ”*ei ole missään*”. Käännökseen on pakko lisätä useita elementtejä, muun muassa A- ja P-argumentit, sekä sidoksisuutta lisääviä elementtejä, kuten *jopa*, *ja* sekä *mutta*.

Toisinaan käännöksiä tehdessäni olen itse jo ”sokeutunut” viitotulle tekstile niin paljon, etten löydä jollekin ilmaukselle mielestäni sopivaa suomenkielistä sanaa. Tämä johtuu osittain siitä, että olen tuijottanut raakaglosseja niin paljon, että olen kiinni yksittäisissä sanoissa. Tällöin tukeudun ensimmäisellä katsomiskerralla äänittämäni tulkkeeseen. Usein äänitteestä löytyy (vaikkakin siellä on joskus tiivistyksiä ja poisjätöjä) jokin sellainen suomenkielinen vastine, joka parhaiten kuvaa lähtötekstin ilmausta. Kun olen saanut käännöstyön valmiiksi, tulostan suomenkielisen tekstin ja luen sen läpi, jotta pystyn tarkistamaan, onko teksti koherentti. Usein käytän apuna myös erilaisia sanakirjoja, kuten MOT-sanakirjaa (2014).

Kuva 16. ELANin näkymä raakakäännöksiä tehtäessä.

4.4 Käännösten systematisointi

Käännösten systematisointi aloitetaan siitä, että olemassa oleva raakakäännösrivi kopioidaan ja nimetään uudelleen (*käännös hiottu*). Jokainen edellisellä kierroksella

virkkeeksi määritelty jakso tarkistetaan pituutensa puolesta ja käännökseen tehdään tarvittavat muutokset, että käännös vastaisi rakenteeltaan ja merkitykseltään paremmin lähtötekstiä. Käännöstä siis verrataan S-glossi-riviin. Tässä vaiheessa huomiota on kiinnitetty erityisesti tempukseen. Raakakäännöksissä tempus vaihteli jonkin verran ja käännös oli tehty pääosin imperfektimuotoon. Koska viittomakielinen alkuteksti kuitenkin on enemmänkin preesensissä, sillä menneeseen aikaan liittyviä päätteitä tai viittomia ei esiinny, niin tässä vaiheessa käännöskin vaihdettiin pääpiirteittäin preesensiin. Tässä vaiheessa on huomioitu myös sanavalinnat ja niitä on korjattu niin, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin glosseja.

Seuraavaksi esittelen joitakin käännösten hiomisvaiheessa muuttuneita kohtia ja perustelen, miksi muutokset on näin toteutettu (hiottu käännös liitteessä 5):

***Ensinnäkin** tarina kertoo pienestä pojasta, **jolla oli** koira, **joka kulki aina** hänen mukanaan. →
Se kertoo pienestä pojasta, **jonka koira kulkee häntä heiluen** hänen mukanaan.*

Tämän kohdan muutokseen vaikuttavia tekijöitä ovat eniten se, että viittoja ei vielä tässä vaiheessa käytä listapojua, vaan viittaa edelliseen kohtaan, jossa hän kertoo kertovansa tarinan. Toisekseen kuvailu ”koira heiluttaa häntäänsä” oli edellisessä käännöksessä jätetty kokonaan pois, joten tässä se on nyt lisätty, sillä se on kuitenkin merkityksellinen osa ilmausta.

*Tarina kertoo myös siitä, kun poika **löysi** sammakon. →
Tarina kertoo myös siitä, kun poika **löytää** sammakon.*

Tässä kohdassa muutos koskee ainoastaan tempusta. Koska viittomakielisessä tuotoksessa ei erityisesti ole käytetty mitään imperfektiin liittyviä liitännäisiä, niin tarina kulkee siis enemmänkin preesensissä, vaikka yleisesti sadut suomen kielessä kerrotaankin imperfektissä. Tämänäköisiä muutoksia käännöksissä on useita, mutta en tuo jokaista niistä tässä enää erikseen esille.

*Hän **päätti** laittaa **sen** lasipurkkiin. → Hän laittaa **sammakon** lasipurkkiin.*

Tässä *päättää* on jätetty kokonaan pois, sillä viittoja ei sitä tuota ollenkaan manuaalisesti, vaan päättäväisyys tulee ilmi prosodian puolelta. Koska käännöksen tulee vastata mahdollisimman hyvin manuaalista tuotosta, niin sillä perusteilla päätin jättää sen käännöksestä pois. Myös demonstratiivipronomini se on käännöksessä vaihdettu *sammakkoon*, sillä viittojalla on edelleen kädessään siihen aiemmin paikannettu sammakko, minkä hän sitten purkkiin pudottaa.

*Pojasta ja koirasta oli mukavaa katsella, kun sammakko **hönösteli** lasipurkissa. → Molemmista, sekä pojasta että koirasta, on mukavaa katsella, kun **sammakko ihmeissään katselee ympärilleen** lasipurkissa.*

Tässä käännöksessä muutoksia on tehty enemmänkin. Etenkin viittojan tuottama osoitus NE-KAKSI on lisätty käännökseen sanalla *molemmat* ja sitten vaikka viittoja on elliptisesti jättänyt pojan viittomatta, niin hän kuitenkin tarkoittaa toisella ”niistä kahdesta” poikaa. Koiran hän tuottaa kyllä. Tässä vaiheessa en enää voinut jättää käännökseen murteellista ilmausta ”hönöstellä”, vaan kuumeisesti mietin, mitä se voisi yleiskielellä olla. Päädyin lopulta ratkaisuun ”*sammakko ihmeissään katselee ympärilleen*”.

Ja niin päivä kului iltaan. → Sitten päivä kuluu iltaan.

Tässä kohdassa käännöstä on korjattu siten, että viittojan tuottama SITTEEN-viittoma on vaihdettu käännökseen, vaikka suomen kielelle tyyppilisempi tapa olisi ehkä ollut ”ja niin”.

*Illalla poika ja koira menivät nukkumaan. → Illalla poika ja koira menevät nukkumaan **ja vetävät peiton korvilleen.***

Käännökseen on tässä kohdassa lisätty viittojan tuottama ”*vetää peitto korville*”, mikä ensimmäisestä käännöksestä oli jostain syystä jätetty pois.

*Aamulla **herättyään poika katsahti** lasipurkkiin **ja se oli tyhjä!** → Aamulla **poika herää, katselee ympärilleen ja huomaa** lasipurkin **olevan tyhjä!***

Käännöstä on muokattu osittain siksi, että viittoja tuottaa viittomat järjestyksessä AA-MU, POIKA ja HERÄTÄ. Suomen kieli on sen verran joustavaa, että tässä pystytään

hyvin huomioimaan viittomajärjestys myös käänöksessä. Lisäksi käänökseen on lisätty tieto, että poika katselee ympärilleen ennen kuin hän huomaa lasipurkin olevan tyhjä. Käänöksestä puuttuu edelleen se, että kesken virkkeen viittoja ikään kuin huudahtaa OS, MITÄ, OS. Virkkeen perässä oleva huutomerkki on tavallaan vastine tälle huudahdukselle. En tiedä, miten tämän olisi paremmin voinut ratkaista.

*Koira alkoi nuuskia... **Niin siis kun se purkki oli siinä** kumollaan, **niin se koira nuuski sitä** purkkia ja **työnsi** päänsä sinne purkkiin. → Koira nuuskii **sitä** kumollaan **olevaa** purkkia ja **työntää** päänsä sinne purkkiin.*

Tässä kohtaa käänökseen on vaikuttanut suuresti se, että viittoja itse näkee lauserajojen menevän eri kohdassa, kuin mihin itse olin ne laittanut. Asiasta on siis käyty keskustelua viittojan itsensä kanssa. Korjasin käänöstä siten, että yhdistin kaksi lausetason solua yhdeksi. Vaikka viitotussa tekstissä on ikään kuin rakenne aloitus-täydennys-lopetus, niin jätin tämän käänöksestä kokonaan pois. Nykyinen käänös kuvaa kuitenkin hyvin tuotosta.

*Se työnsi päänsä niin syväälle, että lopulta se jäi päästään kiinni. → **Nuuhkiessaan** se työntää päänsä niin syväälle purkkiin, että lopulta purkki jää kiinni **sen** päähän.*

Edellisestä virkejaon korjauksesta johtuen seuraavakin kokonaisuus piti muokata uudelleen. Tähän tuli lisäyksenä alkuun *nuuhkiessaan* sekä *purkki*, mikä kyllä kuvailussa näkyikin käsimuodoissa. Loppuosaa muutin siten, että purkki jää mieluummin kiinni koiran päähän kuin koiran pää kiinni purkkiin. Tämä saattaa olla makuasia, mutta mielestäni näin se on havainnollisempi käänös ja vastaa paremmin viitottua tuotosta, sillä koira on kuitenkin se hallitsevampi osapuoli kuin purkki.

***Siinä** se sitten ihmeissään heilutteli päätään, jossa oli purkki. → Ihmeissään se sitten heiluttelee päätään, jossa on purkki **kiinni**.*

Tämä kokonaisuus on tuotettu oikeastaan vain yhdellä kuvailevalla viittomalla (tai kahdella, jos käsien paikan vaihto lasketaan viittoman vaihdoksi). Prosodially on tässä paljon merkitystä ja järkevä suomenkielinen kokonaisuus vaatii paljon lisäyksiä. Esimerkiksi ”siinä se sitten” on vain lisäys, jotta suomenkielisestä tekstistä saadaan vähääkään koherenttia. Sanajärjestystä on myös vaihdettu mielestäni enemmän

suomenkielisemmäksi. Loppuun olen lisännyt sanan *kiinni*, sillä mielestäni tässä on hyvä vielä viitata siihen, että se purkki oli todellakin jämähtänyt päähän eikä keikkunut vain esimerkiksi pään päällä.

Purkki ei lähtenyt koiran päästä millään, vaikka poika kuinka yritti sitä kiskoa pois. Päässä oli ja pysyi! → Sitten poika yrittää irrottaa purkkia koiran päästä, mutta se ei lähde millään pois.

Tätä kokonaisuutta on hiottu aika paljonkin. Hiottuun käännökseen on pyritty sisällyttämään paremmin viitottujen viittomien merkitys. Alkuun on lisätty sana *sitten*, sillä se on viittoma, millä viittoja aloittaa tuotoksensa. Viittoja kuvailee melkein heti perään tilannetta, missä poika kiskoo purkkia koiran päästä. Tämän vuoksi vaihdoin pojan myös käänöksessä alkupuolelle. Käänös on myös vaihdettu vain yhdeksi virkkeeksi, sillä viitottu tuotoskin on vain yksi virke (tämänhetkisen tiedon valossa). Tämäkin kokonaisuus sisältää paljon vain kuvailua, joten suomenkieliseen käännökseen on pakko tuottaa mahdollisimman tiivistä kuvailevaa tekstiä.

No sitten poika kurkisti ikkunasta. Hän huusi ja katseli ympäriinsä etsien. → No sitten poika kurkistaa ikkunasta ulos, huutelee ja katselee ympäriinsä etsien sammakkoa.

Käännöstä on hiottu niin, että kaksi raakakäännöksen virkettä on yhdistetty yhteen. Tämä perustuu jälleen keskusteluihin viittojan itsensä kanssa. Lisäyksenä käännökseen on oikeastaan vain lisätty *ulos*, sillä käänös mielestäni tarvitsi tällaisen lisäyksen, koska se näkyy KATSELLA-viittoman suunnasta. Toisaalta käännöksen loppuun on lisätty *sammakkoa*, vaikka viittoja ei tuota sitä. Kuitenkaan suomen kieli ”ei muista” niin kauas taakse kuin mitä viittomakielisessä kerronnassa muistetaan.

Koirakin höntyi purkki päässään paikalle, kunnes se yht’äkkiä putosi ikkunasta maahan. → Koirakin höntyy purkki päässään paikalle, kunnes se yht’äkkiä putoaa ikkunasta maahan. Koira siis putoaa.

Tässä käänöksessä suurin muutos on siinä, että alun perin olin itse tulkinnut peräkäin olevat kuvailut ”kaksijalkainen olento putoaa” ja ”nelijalkainen olento putoaa” vain luonnolliseksi kieleen kuuluvaksi toistoksi. Viittoja itse on nähnyt tuossa virkerajan ja jakanut ne kahteen osaan. Tämän perusteella jaoin itsekin kokonaisuuden uu-

delleen kahteen osaan ja käänsin jälkimmäisen toiston tarkennukseksi, että nimenomaan koira putoaa (kaksijalkaisen sijasta nelijalkainen putoaa).

***Ja koiran onneksi lasipurkki meni säpäleiksi. →
Onneksi lasipurkki menee siinä samalla säpäleiksi.***

Tämän kokonaisuuden voi tulkita monella tapaa. Ensimmäisellä kerralla olin tulkinnut sen niin, että nimenomaan koiran onneksi lasipurkki meni säpäleiksi. Mutta toisaalta tämän voi tulkita myös yleispäteväksi kommentiksi, että onneksi se lasipurkki menee siinä samalla säpäleiksi. Viittoja itse vahvisti tämän jälkimmäisen tulkinnan ja korjasin tämän sen vuoksi käännökseen.

*Ylhäällä puussa – niin, tää koira on kyllä koko ajan ihan tyhmä – se **alkoi** hakkua ylös **puuta** päin. → Ylhäällä puussa – niin, tää koira on kyllä koko ajan ihan tyhmä – se **alkaa** haukkua ylös **puun latvaan** päin.*

Käännökseen on lisätty loppuun vain *latva*, sillä HAUKKUA-viittoma on suunnattu ylöspäin. Puu itsessään on vertikaali, joten puuta haukkuessa viittoman voisi suunnata pystysuoraan mihin kohtaan vain. Jos puu leijailisi irtonaisena jossain yläilmoissa, niin silloin alkuperäinen käännösratkaisu olisi voinut toimiakin.

***Etsintä ei tuottanut tulosta. Mutta ampiaiset puolestaan hermostuivat. →
Puusta etsiminen jatkuu, kunnes ampiaiset hermostuvat.***

Tässä kohdassa on yhdistetty aiemmin kahteen annotaatiosoluun jaetut tekstit yhdeksi. Tämäkin ratkaisu perustuu lähinnä vain viittojan itsensä tulkintaan asiasta. Kokonaisuus sisältää vain kolme viittomaa: ETSIÄ, HERMOSTUA ja AMPIAINEN. Kaikki muu tuotetaan keholla, päänliikkeillä, ilmeillä ja viittomia suuntaamalla. Vasemmassa kädessä viittojalla on puuhun viittaava fragmenttipiiju, joten se selittää hyvin, miksi käännöksessä viitataan puuhun.

Onneksi se pääsi niistä eroon! → Huh, se siitä!

Tämä kohta on vaikeasti tulkittava, sillä viittoja tuottaa vain yhden eleen. Asiasisältö sinällään on molemmissa suunnilleen sama. Hiottu käännös pohjaa osin keskusteluihimme viittojan kanssa. Toisaalta hiotussa käännöksessä on tarkoitus yksinkertais-

taa ilmausta niin, että se kuitenkin kuvaa mahdollisimman hyvin merkitystä ja viitotun ilmaisuuden rakennetta.

*No sitten se poika... Siellä oli siis semmoinen kolo – se ei ollut myyrän vaan pikemminkin sopulin tai jonkun muun vastaavan pikkueläimen kolo.
Poika alkoi kaivamaan sitä koloa etsien sammakkoa. →
No sitten se poika – siellä on siis semmoinen kolo, mikä ei ole myyrän vaan pikemminkin sopulin tai jonkun muun vastaavan pikkueläimen kolo – niin se poika alkaa käsillään kaivaa sitä koloa ja etsiä sammakkoa sieltä.*

Tässä kohtaa käännöksessä on yhdistetty alkuperäiset kolme virkkeeksi tulkittua jaksoa yhdeksi isoksi virkekokonaisuudeksi. Jälleen rakenteessa on nähtävillä, että viitotja aloittaa kerronnan, mutta tarkentaa sitten välissä kerrontaansa ja lopussa jatkaa alkuosaa ja kertoo asiansa loppuun. Muutokset ovat lähinnä todella pieniä. Demonstratiivipronomini se on vaihdettu relatiivipronominiksi *mikä*, rinnastuskonjunktio *ja* on lisätty ja kaivamiseen liittyen tapaa on tarkennettu lisäämällä sana *käsillään*.

The screenshot shows the ELAN software interface. At the top, there is a menu bar with options: File, Edit, Annotation, Tier, Type, Search, View, Options, Window, Help. Below the menu bar, there are three video windows showing a woman and a man in a studio setting. The main window displays a grid of annotations with columns for 'Nr', 'Annotation', 'Begin', 'End', and 'D...'. The grid contains various annotations such as '76 n_KOIRA', '77 ?', '78 n_k_ "purkki_kumollaan"', etc. Below the grid, there is a translation table with columns for 'S-glossi', 'Käännös', and 'Käännöshuomioita'. The translation table shows the following entries:

S-glossi	Käännös	Käännöshuomioita
n_KOIRA	Koira alkoi nuuskia...	
?	Niin siis kun se purkki oli siinä kumollaan, niin se koira nuuski sitä purkkia ja työnsi päänsä sinne purkkiin.	
n_k_ "purkki_kumollaan"	Koira nuuski sitä kumollaan olevaa purkkia ja työnsä päänsä sinne purkkiin.	

Kuva 17. Näkymä ELANista käännöksiä hioessa.

4.5 Systematisoitujen käännosten suluttaminen

Käännosten systematisoinnin jälkeen päätimme vielä lisätä yhden työvaiheen lause-tasoiin käännoksiin liittyen. Tämän vaiheen pohjana toimii systematisoitu käänno, joten solujen pituuksia ei tarvitse enää tarkistaa, sillä ne on jo tarkistettu. Ainoat toimenpiteet liittyvät annotaatiolosujen sisällä oleviin käännoksiin. Systematisoitua käännoista verrataan S-glossiriviin ja käännoeseen eli suomenkieliseen tekstiin lisää-tään sulkuja niihin kohtiin, mitä viitotun tekstin manuaalisilla operaattoreilla ei ole tuo-tettu tai kohtiin, joissa suomen kielestä ei löydy sopivaa sanavastinetta viittomakielen viittomalle. Kaarisulkujen sisään on laitettu kaikki sellaiset ilmaukset, jotka viittoja tuottaa rakenteellisesti vajaina eli elliptisesti, tai sellaiset, joissa suomen kieli vaatii tiettyä rakenneyksikköä (esim. *ja*-konjunktiota), mutta jota viittomakielessä ei lähtö-kohtaisesti ole. Hakasulkujen sisään puolestaan on merkitty sellaiset ilmaukset, jotka viittoja on tuottanut yhdellä viittomalla eli yhdellä ilmauksella, mutta mitkä suomenkie-liseen käännoeseen on täytynyt kääntää useammalla sanalla, esimerkiksi [loikkaa ulos]. Näissä ilmauksissa on siis huomioitu muun muassa prosodiikka. Sulutusten avulla tekstistä saadaan suomenkielisesti luettava, mutta siitä on jo suoraan nähtä-vissä myös viittomakielisen tuotoksen muotoa muun muassa käytettyjen viittomien ja ellipsien osalta. Alla katkelma ELANista tuodusta sulutetusta tekstistä (koko teksti nähtävillä liitteessä 6):

”Okei. (Minäpä) kerron (nyt) tarinan. (Se) kertoo pienestä pojasta, (jonka) koira (kulkee) [häntä heiluen] (hänen) mukanaan. [Tarina kertoo myös siitä], (kun) poika löytää sammakon. (Poika oli löytänyt) sammakon jostain metsän (uu-menista ja) [toi sen (mukanaan kotiin)]. [(Poika) pitää (sammakkoa) käsissään (ja mietti minne sen laittaisi).] (Hän) laittaa (sammakon) lasipurkkiin. Molemmis-ta, (sekä pojasta että) koirasta, (on) mukavaa katsella, (kun) sammakko [(ih-meissään katselee ympärilleen)] lasipurkissa. Sitten [päivä kuluu] iltaan. Illalla poika (ja) koira [menevät nukkumaan] (ja) [vetävät peiton korvilleen]. (No mitäs sitten) tapahtuu? Sammakko huomaa purkissa, (että huoneessa on) hiljaista. (Se) kiipeää (purkin seinämää pitkin), [loikkaa ulos] (ja) [lähtee pakoan]. Aamul-la poika herää, (katselee ympärilleen ja huomaa) lasipurkin (olevan) tyhjä! (Sammakko on) kadonnut!

(Poika) yrittää etsiä (sammakkoa) kaikkialta, (jopa) pöydän (ja) sängyn alta, (mutta sammakko) [ei ole missään]. (Ja se) koira (on ihan) tyhmä. Koira nuuskii (sitä) [kumollaan olevaa purkkia] (ja) [työntää päänsä (sinne) purkkiin]. Nuuhki-essaan [se työntää päänsä niin syvälle purkkiin], (että lopulta) [purkki jää kiinni sen päähän]. (Ihmeissään se sitten) [(heiluttelee) päätään, (jossa on) purkki kiinni]. Sitten (poika) [yrittää irrottaa purkkia koiran päästä], (mutta) [se ei lähde

millään pois]. (No) sitten poika kurkistaa ikkunasta (ulos), huutelee (ja) katselee ympäriinsä etsien (sammakkoa). (Hän) etsii (sitä) sammakkoa. (Niin, kun se) etsii (sitä sammakkoa, niin se) huutelee (ja) yrittää etsiä sitä kaikkialta. Koirakin höntyy [purkki päässään] (paikalle, kunnes se yht'äkkiä) putoaa (ikkunasta maahan). (Koira siis) putoaa. Onneksi lasipurkki [menee (siinä samalla) säpäleiksi]. Poika (sitten) [kaappaa koiran syliinsä], (että) "tulehan (nyt sieltä)". (He lähtevät) yhdessä kävellen etsimään (sammakkoa), (sillä he) haluavat löytää sen takaisin. (He) kulkevat kotia lähellä (olevassa) metsässä (etsiskelemässä sammakkoa). Poika etsii (ja) etsii. (Hän) kurkistaa puun rungossa (olevaan) kloon, (mutta sekin on) tyhjä. Ylhäällä (puussa) – (niin, tää) koira (on kyllä) koko ajan (ihan) tyhmä – (se) alkaa [haukkua (ylös puun latvaan päin)]. (Siellä on) ampiispesä (ja) koira luulee, (että) sammakko (on) siellä. (Puusta) etsiminen (jatkuu), (kunnes) ampiaiset hermostuvat. (Koira) [lähtee juoksemaan] (ja) [kiihdyttää vauhtiaan], (mutta) ampiaiset (seuraavat sitä) [suurena parvena] perässä. (No) sitten (se koira kuitenkin) [pääsee livahtamaan pakoon] (maan alle?). Huh, [se siitä]!”

Sulutettu teksti on suht vaivatta luettavissa ja kun sulutuksiin tottuu, pystyy jo pikasilmäyksellä näkemään tekstistä tiettyjä viittomakielen piirteitä, kuten elliptisiä rakenteita. Sulutusten tekeminen on kuitenkin haastavaa, sillä kielet toimivat keskenään niin eri tavoin. Tutkimustyön edetessä sulutuksia ehkä vielä systematisoidaan, mutta se jää nähtäväksi. Kuvassa 18 on näkymä ELANista käännosten sulutuksia tehtäessä:

The screenshot shows the ELAN software interface. At the top, there is a menu bar with options: File, Edit, Annotation, Tier, Type, Search, View, Options, Window, Help. Below the menu bar, there are three video windows showing a woman signing and a man speaking. To the right of the video windows is a grid of annotations with columns for Nr, Annotation, Begin, and End. Below the video windows is a control bar with various playback controls. At the bottom of the interface is a translation window with a table of annotations and their corresponding translations.

Nr	Annotation	Begin	End
19	?	00:00:00	00:00:00
20	n_SAMMAKKO	00:00:00	00:00:00
21	x_MITÄ	00:00:00	00:00:00
22	OS(tuolla)	00:00:00	00:00:00
23	n_METSÄ(GB)	00:00:00	00:00:00
24	v_k_ottaa_mukaan_ja_t...	00:00:00	00:00:00
25	v_k_piittää_sammakkoa...	00:00:00	00:00:00
26	n_LASIS	00:00:00	00:00:00
27	?	00:00:00	00:00:00
28	n_y_LASIPURKKI	00:00:00	00:00:00
29	v_k_taittaa_sammakko_t...	00:00:00	00:00:00
30	OS(V):ne-kaksi	00:00:00	00:00:00
31	n_KOIRA	00:00:00	00:00:00
32	x_k_koira_ja_poika_kats...	00:00:00	00:00:00
33	x_MUKAVA	00:00:00	00:00:00
34	v_NÄHDÄ	00:00:00	00:00:00
35	n_SAMMAKKO	00:00:00	00:00:00
36	x_k_sammakko_hönöst...	00:00:00	00:00:00
37	n_y_LASIPURKKI	00:00:00	00:00:00
38	v_SITTEEN	00:00:00	00:00:00

Below the grid, there is a translation window with a table of annotations and their corresponding translations:

S-glossi	OS(V):ne-kak	n_KOIRA	x_k_koira_ja_poika_katselev	x_MUKAVA	v_NÄHDÄ	n_SAMMAKKO	x_k_sammakko_hönöstelee_purkissa_ja_katselee_ym	n_y_LASIPURKKI
Käännös_hioitu_2	Molemmista, sekä pojasta että koirasta, on mukavaa katsella, kun sammakko ihmeissään katselee ympärilleen lasipurkissa.							
Käännös_sulut_2	Molemmista, (sekä pojasta että) koirasta, (on) mukavaa katsella, (kun) sammakko [(ihmeissään katselee ympärilleen)] lasipurkissa.							
Käännöshuomioita								

Kuva 18. Näkymä ELANista käännosten sulutuksia tehtäessä

5 POHDINTA

Annotointi- ja käännöstyö ProGram-projektissa on ollut erittäin antoisaa ja opettavaista. Annotointi- ja käännöstyötä tehdessä työtä on hyvä jaksottaa, sillä eri työvaiheisiin turtuu nopeasti. Työ vaatii tarkkuutta, huolellisuutta ja kärsivällisyyttä. On kestettävää se, että yhden minuutin mittaisen viitotun aineiston käsittelyyn saattaa mennä hyvinkin monta tuntia ellei jopa päiviä. Tässä luvussa nivon yhteen huomioitani ja asioita, mitkä jäivät mietityttämään sekä asioita, joista voisi olla muun muassa tulkki-koulutuksessa hyötyä. Sivuan kuitenkin pohdinnassa myös jatkotutkimusaiheita käännöksiin liittyen.

5.1 Glossitasoinen kääntäminen

Ensinnäkin on mainittava se tosiseikka, että useamman kierroksen tekeminen saman aineiston kanssa on erittäin hyödyllistä. Glossausta ei millään pysty tekemään kerralla oikein ja kunnolla. Kun näkee uutta ja uutta materiaalia, niin aina törmää uusiin ongelmiin. Ensimmäisellä kierroksella ikään kuin tehdään raakatyö ja tutustutaan samalla materiaaliin. Toisella kierroksella sitten tiedetään jo suunnilleen, mitä on tulossa ja tietyt ongelmakohdat voidaan ratkaista helpommin ja kaukokatseisemmin. Glossauskonventioita tulee kehittää jatkossa muun muassa korpusprojektiin liittyen. Erilaisia palavereita on jo pidetty ja tullaan pitämään, jotta pystytään tekemään sellaiset yleispätevät ohjeet, minkä perusteella useampi henkilö voi työskennellä saman aineiston parissa, jotta glossattua aineistoa saadaan muun muassa kielentutkimuksen käyttöön nopeammin.

ELAN-ohjelman käyttö on tietyllä tavalla hidasta, mutta kun oppii näppäinkoodit, niin työ etenee huomattavasti nopeammin kuin hiirtä käyttäen. Työ näppäimistöllä tehtynä on myös tarkempaa kuin hiirellä tehtynä. Ohjelman kanssa on välillä ollut ongelmia, koska uusimmissa päivityksissä on ilmennyt bugeja eli koodausvirheitä. Monet toiminnot ovat myös välillä hieman monimutkaisia, joten yksinkertaisesti ohjelman käytön oppiminen vaatii myös aikaa, jotta ohjelmasta voitaisiin saada kaikki hyöty irti.

Työssäni minulla on ollut mahdollisuus hyödyntää kollegoja ja tässä tapauksessa olen pystynyt tarkentamaan asioita jopa viittojalta itseltään, joskaan hänkään ei aina osannut sanoa, että miten hän jonkin asian suomen kielellä ilmaisisi. Mielestäni tämä liittyy vahvasti kääntäjän etiikkaan. On uskallettava olla rehellinen oman kielitaidon suhteen – niin suomen kielen taidon kuin suomalaisen viittomakielen taidonkin suhteen. Glossausta tekevällä henkilöllä on hyvä olla riittävä kielitaito molempien kielten osalta. On pystyttävä miettimään viittomien merkityksiä niin irrallisina kuin kontekstiin liittyenkin. Tärkeää on kuitenkin myöntää, jos ei jotain ymmärrä, sillä aina voi kysyä muilta apua tai heidän tulkintojaan. Se ei ole kenellekään eduksi, jos kääntäjä yrittää ”viilata linssiin” ja tekee puolihuolimattomia tulkintoja. Virheitä tietenkin saattaa sattua kenelle vaan, mutta se on inhimillistä.

Glossien valintaan on syytä käyttää aikaa ja jonkinlaista taulukointia. Meidän työsämme Excel-taulukko toimii hyvin, mutta kun leksikko alkaa kasvamaan työn edessä niin Excel ei enää ole kovin toimiva. Tämän vuoksi odottelenkin leksikotietokannan käyttöönottoa ja sen hyötyjä annotointityölle. Yhtenä tärkeänä asiana pidän myös sanakirjojen käyttöä ja nimenomaan molempien kielten. Vaikka kuvittelisi, että oman äidinkiелensä tuntee, niin aina on sanoja, joiden merkityskenttä on itselle hämärä tai sitten on sanoja, joiden kuvittelee olevan yleiskieltä, mutta jotka ovatkin murretta.

Raakaglossaus mahdollistaa kielentutkimuksessa helpon pääsyn käsiksi aineistoon ja ilmiöihin. Tähän mennessä glossitason käännökset ovat olleet toimivia, joten käännökset sinällään ovat onnistuneita ja työ tehty hyvin myös eettisesti.

5.2 Lausetasoinen kääntäminen

Käännöstyö lausetasolla on ollut hyvin opettavaista ja antoisaa. Pidän erittäin tärkeänä sitä, että minulla on mahdollisuus keskustella Tommi Jantusen kanssa näistä asioista, ilmiöistä ja käännöksistäni, sekä pohtia niitä myös muiden Viittomakielen keskuksen työntekijöiden kanssa. Koska tässä projektissa tekemäni käännöstyön tavoitteena ei ole tekstin toimivuus kohdekuulttuurissa, niin suomenkielinen käännösteksti ei ole niin eläväistä kuin mitä viittomakielinen tuotos on. Mikäli esimerkiksi tämä satu

haluttaisiin kääntää suomenkieliseksi saduksi, nojautuisin dynaamisen ekvivalenssin puoleen. Tämä viitottu pätkä, josta esimerkit olin poiminut, on mielestäni katsottuna hauskempi ja viihdyttävämpi kuin tekemäni käännös. Olisikin mielenkiintoista jatkossa vertailla eri menetelmillä toteutettuja käännöksiä, kuten vaikkapa dynaamisesti ekvivalenttia käännöstä tähän meidän tekemäämme käännökseen. Tämä sopisi hyvin jatkotutkimusaiheeksi käännösteorioiden ja kääntämistyön puolelta.

Mielestäni skoposteoria oli lausetasoiseen kääntämiseen juuri sopiva valinta, sillä se palveli kaikkia kääntämisen vaiheita – kaikissa vaiheissa kääntämisen skopos hieman muuttui ja sen myötä muuttui myös kohdeteksti. Raakakäännökset olivat hieman vapaampia kuin systematisoidut käännökset. Raakakäännöksissä näkyy ehkä hieman kääntäjän täyttämiä hermeneuttisia aukkoja. Viittoja itse oli täyttänyt niitä kääntäessään kuvakirjan tarinaa viittomakielelle ja minä kääntäjänä täytin loput aukot itse. Systematisoiduissa käännöksissä pidättäydyin itse täyttämästä noita aukkoja liikaa. Pyrin pysymään mahdollisimman paljon viittojan tuotoksen tarkassa käännöksessä. Muutoksia jokaisessa työvaiheessa tapahtui paljon, joskus myös niin, että työskennellessäni seuraavalla tasolla, huomasin virheitä edellisellä tasolla. Näitä sitten korjasin ajan myötä ja tulen varmasti edelleenkin vielä korjaamaan.

Kääntäjänä pystyn lupaamaan sen, että parhaani mukaan ja tarkasti olen käännöksiä tehnyt sekä rehellisesti tunnustanut, jos jotain en ole itse ymmärtänyt.

5.3 Lopuksi

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut samalla kovin innostavaa ja välillä kovin tuskaista. Annotointi- ja käännöstyö on mielestäni hyvin mielenkiintoista ja mukavaa, vaikkakin joskus puuduttavaa. Opinnäytetyössäni kävin läpi todella suuren tehdyn työn eri vaiheet ja esittelin pintapuolisesti vain muutamia ratkaisuja, joita työtä tehdessämme olemme joutuneet tekemään. Tämäntyyppinen annotointi- ja käännöstyö on ajankohtainen ilmiö suomalaisen viittomakielen tutkimuksen parissa. Tästä opinnäytetyöstä voi saada tietoa itse ProGram-projekista sekä vinkkejä annotaatio- ja

käännöstyöhön, joten sen vuoksi tämäkin opinnäytetyö on pienuudestaan huolimatta merkittävä.

Olen työn ohessa opiskellut viittomakielen tulkkausta ja kääntämistä, mikä on tukenut annotointi- ja käännöstyön tekemistä ProGram-projektissa. Toisaalta ProGram-projektin työ on tuonut uutta perspektiiviä minulle tulkkauksen ja kääntämisen opintoihin. Olen erityisesti glossausta tehdessäni huomannut, miten paljon kokonaisuudella on merkitystä. Viittomat (eli käytännössä kädet) yksistään tuottavat vain pienen osan merkityksestä. Prosodialla on suuri merkitys, kuten myös kontekstilla kokonaisuudessaan. Annotointi- ja käännöstyötä tehdessäni olen jäänyt pohtimaan, että miten paljon tulkkauksessa ja ”nopeampia käännöstöitä” tehdessä jääkään huomaimatta ja miten se vaikuttaa tulkkeeseen ja käännökseen. Mielestäni olisi hyvä, jos tulkkipöytätyössäkin pystyttäisiin paremmin hyödyntämään ELAN-ohjelmaa eri harjoituksissa. Etenkin ELANista voisi olla hyötyä molempien tulkattavien kielten analysointiin sekä tietenkin tulkkeen ja käännöksen analysointiin.

ELANia voitaisiin helposti käyttää vaikka tulkkausharjoituksissa siten, että ensin tehtäisiin viittomakielisestä aineistosta suomenkielinen tulke, joka tallennettaisiin äänitteeksi. Tämän jälkeen voitaisiin aloittaa viittomakielisen aineiston glossaaminen, jonka jälkeen viitotusta tekstistä tehtäisiin suomenkielinen käännös. Lopuksi alkuperäinen tulke voitaisiin tuoda ohjelmaan ja verrata, mitä kaikkea tulkkeesta jäi puuttumaan tai millaisia virheitä tuli tehtyä. ELANin käyttö siis auttaisi havainnoimaan, että mitä kaikkea kielessä onkaan, mitä ei ensikatsomalta (eikä vielä toiseltakaan) paljaalla silmällä ennätkään huomioda. Se on nimittäin totta, että kaikkea ei tarvitse ymmärtää, mutta joskus joku aiemmin huomaamatta ja kääntämättä jäänyt asia voi vaikuttaa siihen, miten tulevat asiat ymmärretään ja käännetään. ELANin ohella myös suomalaisen viittomakielen korpusta voitaisiin hyödyntää tulkkipöytätyössä (Hoffrén, 2015).

LÄHTEET

- Briggs, Raymond 1978. *The Snowman*. London: Puffin Books.
- Crasborn, Onno & Zwitserlood, Inge 2008. *Annotation of the Video Data in the "Corpus NGT"*. Dept. of Linguistics and Centre for Language Studies, Radboud University Nijmegen, The Netherlands. Online publ. <http://hdl.handle.net/1839/00-0000-0000-000A-3F63-4>.
- Crasborn, Onno 2015. Transcription and Notation Methods. Teoksessa Eleni Orfanidou, Bencie Woll ja Gary Morgan (toim.) *Research Methods on Sign Language Studies. A Practical Guide*. Wiley-Blackwell, 74–88.
- ELAN = The Eudico Linguistic Annotator. The Language Archive. The Max Planck Institute of Psycholinguistics, Nijmegen, The Netherlands. Viitattu 30.3.2014. <http://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>
- Hoffrén, Noora 2015. Korpus tulkkien käsissä – mikä ja miten? Suomalaisen viittomakielen korpus ja sen soveltamismahdollisuudet tulkikoulutuksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäyte-työ.
- Jantunen, Tommi. 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura.
- Jantunen, Tommi 2007. The equative sentence in Finnish Sign Language. Teoksessa Onno Crasborn (Toim.) *Identifying sentences in signed languages: special issue of Sign Language & Linguistics* 10, 113–143.
- Jantunen, Tommi 2009. Tavu ja lause: tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä. *Jyväskylä Studies in Humanities* 117. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Jantunen, Tommi 2011. Foneettisen viittoman ala. *Puhe ja kieli* 31:2, 51–65.
- Jantunen, Tommi 2013b. ProGram. Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan. *Kielisilta*. 4/2013.
- Jantunen, Tommi 2013a. Signs and transitions: Do they differ phonetically and does it matter? *Sign Language Studies* 13:2, 211–237.
- Jantunen, Tommi 2014b. Viittoman α ja Ω annotation näkökulmasta. Teknologisen kehityksen vaikutus suomalaisten viittomakielten tutkimukseen. Työpaja XLI kielitieteen päivillä Turussa 9.5.2014.
- Jantunen, Tommi 2014a. Kielitiedettä ja viittomakieliteknologiaa - Kuinka suomalaisen viittomakielen lauseoppia tutkitaan viittomakielen keskuksessa? Luento tapahtumassa Viittomakielen keskuksen avoimet ovet. Jyväskylän yliopisto, 10.9.2014.
- Jantunen, Tommi 2015. How long is the sign? *Linguistics* 53:1, 93–124.

- Johnston, Trevor 2009. *Guidelines for Annotation of the Video data in the Auslan Corpus*. Dept. of Linguistics, Macquarie University, Sydney, Australia. Online publ.
http://media.auslan.org.au/media/upload/attachments/Annotation_Guidelines_Auslan_CorpusT5.pdf
- Jyväskylän yliopisto 2015. Suomen viittomakielten korpusprojekti. Viitattu 20.4.2015.
https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/oppiaineet_kls/viittomakieli/tutkimus/korpusprojekti
- Kuurojen Liitto ry 2007. Kuurojen videotiedote 4/2007. DVD. Helsinki: Kuurojen Video.
- Kuurojen Liitto ry 2015. Korpus ja SignWiki. Viitattu 20.4.2015. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Korpus-SignWiki/>
- Lautala, Saara 2012. Kieliopilliset sidoskeinot kahdessa suomalaisella viittomakielellä tuotetussa asiategistissä. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomalainen viittomakieli.
- Mayer, Mercer 1969. *Frog, Where Are You?* New York: The Dial Press.
- MOT-sanakirja. Viitattu 11.9.2014. <http://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe>
- Oittinen, Riitta 2004. *Kuvakirja kääntäjän kädessä*. Helsinki: Lasten keskus.
- Pippuri, Outi & Salonen, Juhana & Takkinen, Ritva & Puupponen, Anna & Jantunen, Tommi 2015. Annotation conventions in ProGram and CFINSL projects. [Digging into Signs Workshop Lontoo 30. –31.3.2015].
- Pippuri, Outi & Jantunen, Tommi 2014. Raaka-annotointityössä käytetyt periaatteet ja työn yhteenveto. ProGram-projekti. Raaka-annotointityön dokumentointi.
- Puupponen, Anna 2012. Horisontaaliset ja vertikaaliset päänliikkeet suomalaisessa viittomakielessä. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomalainen viittomakieli.
- Puupponen, Anna & Jantunen, Tommi & Takkinen, Ritva & Wainio, Tuija & Pippuri, Outi 2014. Taking non-manuality into account in collecting and analyzing Finnish Sign Language video data. Teoksessa: Proceedings of the 6th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Beyond the Manual Channel [LREC 2014 konferenssin viittomakieliaiheisessa työpajassa Reykjavikissa, Islannissa 31.5.2014].
- Puupponen, Anna & Wainio, Tuija & Burger, Birgitta. & Jantunen, Tommi. 2015. Head movements in Finnish Sign Language on the basis of Motion Capture data. A study of the form and function of nods, nodding, head thrusts, and head pulls. *Sign Language & Linguistics* 18(1).
- ProGram – Aspects of the Grammar and Prosody of Finnish Sign Language 2014. Viitattu 10.9.2014. <http://users.jyu.fi/~tojantun/ProGram/ProGram.html>

- Roslöf, Raija & Veitonen Ulla 2006. Suomalaisen viittomakielen kääntäminen ja käännösteoriat. Teoksessa Niina Hytönen ja Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä: Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 108–120.
- Savolainen, Leena 2000. Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 189–200.
- Suvi – Suomalaisen viittomakielen verkkosanakirja. Viitattu 20.8.2014.
<http://suvi.viittomat.net/index.php>
- SVT = Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2015. Viitattu 20.4.2015.
<http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit/koulutus>
- Sänkiniemi, Taina 2003. Ihminen visuaalisena olentona – vertailututkimus kuurojen ja kuulevien havainnoinin eroista. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielen-tulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Varsio, Karoliina. 2009. Kuvaus suomalaisen viittomakielen poijurakenteista. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomalainen viittomakieli.
- Vehmas-Lehto, Inkeri. 1999. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan. Helsinki: Finn Lectura.
- VK = Viittomakielen kuvasanakirja (1977[1973]). Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Wallin, Lars & Mesch Johanna & Nilsson Anna-Lena 2010. *Transcription guidelines for Swedish Sign Language discourse* (Version 1). Department of Linguistics, University of Stockholm, Sweden.

Liite 1. ProGram – Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan. Kielisilta 3/2014.

AJANKOHTAISTA

22

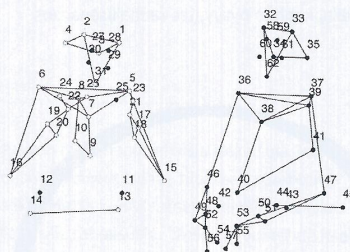
ProGram

Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan

TEKSTI JA KUVITUS TOMMI JANTUNEN

Suomen Akatemia myönsi vuoden 2013 keväällä rahoituksen viisivuotiselle (1.9.2013–31.8.2018) suomalaisen viittomakielen tutkimusprojektille, jonka nimi on Näkökulmia suomalaisen viittomakielen kielioppiin ja prosodiaan; lyhyesti ProGram (engl. *Aspects of the Grammar and Prosody of Finnish Sign Language*). Käytännössä projektin tutkimusala on suomalaisen viittomakielen syntaksi eli lauseoppi. Rahoitusmuodoltaan projekti on niin kutsuttu akatemiaturvattu projekti ja sen vastuuhenkilö on dosentti **Tommi Jantunen** Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksesta.

ProGram-projektin lähtökohtana on tosio, että – huolimatta yli 30-vuotisesta tutkimushistoriasta – suomalaisen viittomakielen syntaksia ei ole vielä paljoakaan tutkittu. Tämän seurauksena esimerkiksi suomalaisen viittomakielen viittomajärjestysperiaatteiden kokonaisvaltainen opetus on yhä suhteellisen haastavaa. Jotta syntaktisessa tutkimustiedossa oleva aukko tulisi paikattumaksi – ja jotta esimerkiksi entistä järjestelmällisempi syntaksin opetus olisi mahdollista – ProGram-projekti vastaa seuraavankaltaisiin kieliooppia koskeviin kysymyksiin: Miten viittomat järjestyvät pidemmissä kahden henkilön keskustelussa? Miten lauseita rinnastetaan ja alistetaan suomalaisessa viittomakielessä? Miten viittotjat yhdistävät pantomiimia lauserakenteisiin? Prosodiikan alalta projekti tarkastelee lisäksi muun muassa sitä, millainen on

Projektissa kerättyä liikekaappausdataa kahden viittotjan keskustelusta.

viittotujen lauseiden sisäinen rytmi ja miten rytmiiä käytetään diskurssin sidostajana.

Projektissa käytetään aineistona laajaa suomalaisesta viittomakielestä kerättyä monologi- ja dialogimateriaalia. Suurin osa aineistosta on perinteistä videokuvaa viittomisesta, jota analysoidaan normaalein kielitieteellisin havaintomenetelmin. Prosodia tutkimuskysymyksiä varten videokuvaa tullaan kuitenkin käsittelemään myös tietokonenäön avulla siten, että videolla näkyvät artikulaattorien liikkeet muutetaan tarkaksi, muun muassa rytmistä kertovaksi mittaustiedoksi. Osa materiaalista kerätään lisäksi *Motion Capture* - eli liikekaappauslaboratoriossa. Näin kerätystä materiaalista viittotjen liikeominaisuuksia ja esimerkiksi viittomisen rytmiiä pystytään mittaamaan hyvinkin tarkasti.

Projektissa harjoitettu tutkimus kuuluu teorialähtökohdiltaan niin kutsuttujen

funktionaalisen-foneettisten tutkimusten joukkoon. Kielipiillisen osuutensa puolesta tutkimus luo pohjaa erityisesti tulevalle suomalaisen viittomakielen kieliopin laadinnalle; prosodisen osionsa ja siihen liittyvien teknologisten mittausten menetelmien osalta tutkimus pyrkii myös edistämään kansainvälisen tutkimuskentän kehitystä. Aineistollisesti tutkimus tukee lisäksi suomalaista viittomakielen korpustyötä: Tutkimuksen aineisto käsitellään siten, että se on mahdollista myöhemmin liittää osaksi tekeillä olevaa suomalaisten viittomakielten korpusa. Käytännössä tutkimus- ja aineistotyön aikana tehdäänkin moniulotteista yhteistyötä useiden kansallisten ja kansainvälisten tahojen kesken.

Lisätietoa projektista ja sen tuotoksista on saatavilla verkosta projektin kotisivuilta osoitteessa users.jyu.fi/~tojtantun/ProGram.

Kirjoittajan yhteystiedot

Akatemiaturkija, FT, dosentti
Tommi Jantunen
Viittomakielen keskus
Kielten laitos
PL 35 (F)
40014 Jyväskylän yliopisto
Puh. 040 8053185
S-posti: tommi.j.jantunen@jyu.fi
[www: users.jyu.fi/~tojtantun](http://www.users.jyu.fi/~tojtantun)

Liite 2. ELANista tuodut raakaglossit

OKEI KERTOJA TARINA KERTOJA PIENI POIKA OSOITUS KOIRA "hännän heilutus" OSOITUS OLLA OLLA MUKANA OSOITUS TOINEN POIKA LÖYTÄÄ SAMMAKKO ? SAMMAKKO MIKÄ+OSOITUS: jostain METSÄ "ottaa mukaan ja tuoda kotiin" "pitää sammakkoa käsissään ja miettii mihin sen laittaisi" LASI:kirkas ? LASI PURKKI "laittaa sammakko lasipurkkiin" MOLEMMAT KOIRA "koira ja poika katselevat purkkiin" MUKAVA KATSOA SAMMAKKO "sammakko hönöstelee purkissa ja katselee ympärilleen" LASI+PURKKI SITTEN ILTA "aika kuluu päivästä iltaan" ILTA POIKA KOIRA VETÄÄ-PEITTO-PÄÄLLE MENNÄ-PEITON-ALLE "vetää peitto päälle ja nukkua" TAPAHTUA SAMMAKKO PURKKI "sammakko katselee purkissa ympäriinsä" HUOMATA HILJAINEN+RAUHALLINEN KIIIVETÄ "sammakko loikkaa ulos purkista" PAETA AAMU POIKA HERÄTÄ:herää ja katsoo ympärilleen ja lopuksi katsoo tyhjään purkkiin OSOITUS MITÄ OSOITUS TYHJÄ PURKKI KADOTA YRITTÄÄ ETSIÄ "kaikkialta PÖYTÄ ALLA SÄNKY ALLA "ei ole missään" KOIRA TYHMÄ KOIRA "nuuskii" "purkki kumollaan" "purkin suuaukko" OSOITUS PÄÄ "koira työntää päänsä lasipurkkiin" NUUHKIA "koira työntää päänsä syväälle lasipurkkiin" "koira jää päästään kiinni lasipurkkiin" "lasipurkki koiran päässä" "purkkipäinen koira heiluttaa päätään" SITTEN KUINKA "poika yrittää irrottaa purkkia koiran päästä" "ravistelee päätään" "purkki ei lähde pois koiran päästä" SITTEN IKKUNA POIKA KURKISTAA-IKKUNASTA HUUTAA "elehdintää, ympäriinsä" ETSIÄ KATSELLA SAMMAKKO ETSIÄ ETSIÄ OSOITUS YRITTÄÄ ? YRITTÄÄ HUUTAA KAIKKIALTA ETSIÄ OSOITUS KOIRA "kuvailee, miten koira hönöstelee" PURKKI-PÄÄSSÄ PURKKI-PÄÄSSÄ LASI:kirkas PURKKI-PÄÄSSÄ PUDOTA:kaksijalkainen olento putoaa, vaikka kyse on koirasta PUDOTA:nelijalkainen olento putoaa, kyse koirasta HUH:onneksi "lasipurkki päässä" ? RIKKOONTUA POIKA PALM-UP KAAPATA-SYLIIN TULLA:pyytää mukaan KÄVELLÄ YHDESSÄ:kaksi oliota ETSIÄ HALUTA LÖYTÄÄ UDESTAAN SAMMAKKO KATSELLA METSÄ LÄHELLÄ ASUA TALO "vähän matkan päässä" ? METSÄ ALUE KÄVELLÄ POIKA ETSIÄ PUU RUNKO "kolo puun rungossa" KURKISTAA TYHJÄ YLHÄÄLLÄ:osoitus ylös KOIRA TYHMÄ KOKO-AJAN ALKAA "kuvailee koiran ulvomista" HAUKKUA AMPIAINEN PESÄ LUULLA SAMMAKKO OSOITUS:ylös ETSIÄ HERMOSTUA AMPIAINEN "koira juoksee ampiaisia karkuun" "koira pinkoo ampiaisia karkuun sen minkä jaloistaan pääsee" "kuvailee ampiaisparvea" AMPIAINEN SEURATA-PERÄSSÄ SITTEN "kuvailee koiran pakenemista" "kuvailee: huh se oli siinä" SITTEN POIKA PALM-UP MYRÄ PI EI KUONO s-o-p-u-l IKÄÄN-KUIN "kuvailee eläimen ulkomuotoa" KOLO "poika tutkii sitä eläimen koloa" KAIVAA LÖYTÄÄ EI-ONNISTU "eläin hyökkää nenille" OSOITUS "poika kavahtaa taaksepäin" KÄVELLÄ OSOITUS ? KIVI:KIVI+muoto POIKA KIIIVETÄ "poika nousee kiven päälle seisomaan" PEN-SAS:KASVAA+muoto ? KIVI+muoto "kuvailee, kuinka pensas kasvaa kiven takana" PEN-SAS:kasvusto TARTTUA-KIINNI:tarttuu kiinni oksiin ETSIÄ PITÄÄ-KIINNI:pitää kiinni oksista YHT'ÄKKIÄ PENSAS PITÄÄ-KIINNI:pitää kiinni samalla kun oksat alkavat "nousta" SYY OSOITUS PEURA SARVET PITÄÄ-KIINNI "kuvailee, kuinka peura nostaa päätään" POIKA PITÄÄ-KIINNI "kuvailee eläimen turpaa" JALAT POIKA "kuvailee, kuinka poika keikahtaa peuran pään päälle mahalleen niin, että jalat ovat menosuuntaan." PITÄÄ-KIINNI "elemäinen NOH" SELVÄ PEURA SÄIKÄHTÄÄ LAUKATA KOIRA OSOITUS "kuvailee, kuinka koira viipottaa perässä" ? MUKANA PEURA LAUKATA POIKA "kuvailee, kuinka poika roikkuu peuran pään päällä samalla kun peura juoksee päättömästi" PITÄÄ-KIINNI ? LAUKATA kuvailee kallion kielekettä/jyrkännettä LAUKATA PYSÄHTYÄ "peura jarruttaa kielekkeen reunalle mennessä" SELVÄ "peura jarruttaa kielekkeen reunalle mennessä" POIKA "kuvailee kuinka peura ravistaa päätään" "kaksijalkainen olio putoaa alas" VESI+LAMMIKKO SITTEN "kuvailee pojan pähkäilyä" KOIRA "koira hyppää kielekkeeltä lätäkköön" "koira ja poika lilluvat lätäkössä" "kuvailee kuinka poika havaitsee jotain" TODENNÄKÖISESTI KUULLA MITÄ:jotain PUU RUNKO:pitkulaisen muotoinen ja vaakatasossa RUNKO:pitkulaisen muotoinen ja vaakatasossa VIERESSÄ "kaksi oliota lilluu vedessä" TAKANA KURKISTAA HILJAA KURKISTAA OSOITUS LÖYTÄÄ SAMMAKKO PARI ISÄ ÄITI PIENI PIENI:pieniä sammakonpoikasia rivissä TODENNÄKÖISESTI OMA SAMMAKKO OSOITUS HALUTA KATSOA PERHE OSOITUS KATSELLA:poika ja koira katselevat sammakoita TODENNÄKÖISESTI KUINKA SAADA SITTEN PIAN SAADA LOPUKSI OSOITUS: minä SAADA-LUPA MUKANA "poika ottaa sammakon kämmenellensä" TAKAISIN OSOITUS OMISTAA+k2:OSOITUS SITTEN OSOITUS:ne JÄÄDÄ OSOITUS PERHE ISÄ ÄITI SAMMAKKO+ISTUA VILKUTTAA LAPSI "pienet sammakon poikaset rivissä" POIKA KOIRA "poika kantaa sammakkoa kädessään" SAMMAKKO KANSSA KOTIIN:KOTI+MENNÄ KOKONAISUUS SELLAINEN

Liite 3. ELANista tuodut systematisoidut glossit

x_OKEI v_KERTOJA n_y_TARINA v_KERTOJA x_PIENI(B) n_POIKA OS:tuo n_KOIRA
 v_k_"hännän_heilutus" OS:tuo v_OLLA v_OLLA x_MUKANA OS:tuo x_TOINEN:listapoiju
 n_POIKA v_LÖYTÄÄ n_SAMMAKKO ? n_SAMMAKKO x_MITÄ OS:tuolla n_METSÄ(GB)
 v_k_"ottaa_mukaan_ja_tuoda_kotiin"
 v_k_"pitää_sammakkoa_käsissään_ja_miettii_mihin_sen_laittaisi" n_LASI(5) ?
 n_y_LASIPURKKI v_k_"laittaa_sammakko_lasipurkkiin" OS(V):ne-kaksi n_KOIRA
 x_k_"koira_ja_poika_katselevat_purkkiin" x_MUKAVA v_NÄHDÄ n_SAMMAKKO
 x_k_"sammakko_hönöstelee_purkissa_ja_katselee_ympäriinsä" n_y_LASIPURKKI x_SITTEN
 n_ILTA x_k_"aika_kuluu_päivästä_iltaan" n_ILTA n_POIKA n_KOIRA v_LAITTAA-PEITTO-
 PÄÄLLE v_MENNÄ-NUKKUMAAN v_LAITTAA-PEITTO-PÄÄLLE v_TAPAHTUA n_SAMMAKKO n_PURKKI
 v_k_"sammakko_katselee_purkissa_ympäriinsä" v_HUOMATA x_HILJAINEN x_RAUHALLINEN
 v_KIIIVETÄ v_k_"sammakko_loikkaa_ulos_purkista" v_PAETA n_AAMU n_POIKA v_HERÄTÄ
 OS:se x_MITÄ OS:se x_TYHJÄ n_PURKKI v_KADOTA v_YRITTÄÄ v_ETSIA x_k_"kaikkialta
 n_PÖYTÄ x_ALLA n_SÄNKY x_ALLA x_k_"ei_ole_missään" n_KOIRA x_TYHMÄ n_KOIRA ?
 n_k_"purkki_kumollaan" n_k_"purkin_suuaukko" OS:se n_PÄÄ
 v_k_"koira_työntää_päänsä_lasipurkkiin" ?
 v_k_"koira_työntää_päänsä_syvälle_lasipurkkiin"
 v_k_"koira_jää_päästään_kiinni_lasipurkkiin" n_k_"lasipurkki_koiran_päässä" ?
 x_SITTEN x_KUINKA v_k_"poika_yrittää_irrottaa_purkkia_koiran_päästä"
 v_k_"purkki_ei_lähde_pois_koiran_päästä" x_SITTEN n_IKKUNA n_POIKA v_KURKISTAA
 v_HUUTAA x_k_"elehdintää,_ympäriinsä" v_ETSIA v_KATSELLA n_SAMMAKKO v_ETSIA
 v_ETSIA ? v_YRITTÄÄ ? v_YRITTÄÄ v_HUUTAA x_k_"kaikkialta" v_ETSIA OS:se n_KOIRA
 x_k_"kuvailee,_miten_koira_hönöstelee" n_k_"purkki_päässä" n_k_"purkki_päässä" ?
 n_k_"purkki_päässä" v_k_"kaksijalkainen_olento_putoaa,_vaikka_kyse_on_koirasta"
 v_k_"nelijalkainen_olento_putoaa,_kyse_koirasta" x_k_"huh,_onneksi!"
 n_k_"lasipurkki_päässä" ? v_RIKKOONTUA n_POIKA PALM-UP v_OTTAA-SYLIIN v_TULLA
 v_KÄVELLÄ x_KAKSI-YHDESSÄ v_ETSIA v_HALUTA v_LÖYTÄÄ x_TAKAISIN n_SAMMAKKO
 v_KATSELLA n_METSÄ(GG) x_LÄHELLÄ v_ASUA(A) n_TALO ? ? n_METSÄ(GG) n_ALUE v_KÄVELLÄ
 n_POIKA v_ETSIA n_PUU n_k_"runko" n_REIKÄ v_KURKISTAA x_TYHJÄ OS:ylös n_KOIRA
 x_TYHMÄ x_JATKUVASTI v_ALOITTA v_HAUKKUA n_y_AMPIAISPESÄ v_LUULLA n_SAMMAKKO
 v_ETSIA v_HERMOSTUA n_AMPAINEN v_KÄVELLÄ v_LAUKATA n_k_"kuvailee_ampiaisparvea"
 n_AMPAINEN x_MUKANA x_JÄLKEEN v_k_"kuvailee_koiran_pakenemista"
 x_k_"huh_se_oli_siinä" x_JÄLKEEN n_POIKA PALM-UP n_MYYRÄ x_PI x_EI n_k_"kuono"
 x_NIIN-KUIN n_k_"kuvailee_eläimen_ulkomuotoa" n_REIKÄ
 v_k_"poika_tutkii_sitä_eläimen_koloa" v_k_"poika_tutkii_sitä_eläimen_koloa"
 v_KAIVAA-KÄSILLÄÄN v_LÖYTÄÄ v_EI-ONNISTU v_k_"eläin_hyökkää_nenille" OS:se
 v_KÄVELLÄ OS:tuolla ? n_y_KIVI n_POIKA v_KIIIVETÄ v_SEISOA n_y_PENSAS ? n_y_KIVI
 n_k_"kuvailee,_kuinka_kasvaa_kiven_takana" n_k_"kasvusto"
 v_k_"tarttuu_kiinni_oksiin" v_ETSIA v_k_"pitää_kiinni_oksista" x_YHTÄKKIÄ
 n_KASVI:pensas v_k_"pitää_kiinni_oksista_samalla_kun_oksat_alkavat_nousta" x_SYY
 OS:tuo n_PEURA n_SARVET v_k_"pitää_kiinni"
 v_k_"kuvailee,_kuinka_peura_nostaa_päätään" n_POIKA v_k_"pitää_kiinni"
 n_k_"kuvailee_eläimen_turpaa" n_JALAT n_POIKA
 n_k_"kuvailee,_kuinka_poika_keikahtaa_peuran_pään_päälle_mahalleen_niin,_että_jala
 t_ovat_menosuuntaan."
 n_k_"kuvailee,_kuinka_poika_keikahtaa_peuran_pään_päälle_mahalleen_niin,_että_jala
 t_ovat_menosuuntaan."
 n_k_"kuvailee,_kuinka_poika_keikahtaa_peuran_pään_päälle_mahalleen_niin,_että_jala
 t_ovat_menosuuntaan." v_k_"pitää_kiinni" PALM-UP x_SELVÄ n_PEURA v_SÄIKÄHTÄÄ
 v_LAUKATA n_KOIRA OS:tuo v_k_"kuvailee,_kuinka_koira_viipottaa_perässä" ? x_MUKANA
 n_PEURA v_LAUKATA n_POIKA
 v_k_"kuvailee,_kuinka_poika_roikkuu_peuran_pään_päällä_samalla_kun_peura_juoksee_p
 äättömästi"
 v_k_"kuvailee,_kuinka_poika_roikkuu_peuran_pään_päällä_samalla_kun_peura_juoksee_p
 äättömästi" v_k_"pitää_kiinni" ? v_LAUKATA
 n_k_"kuvailee_kallion_kielekettä_tai_jyrkännettä" v_LAUKATA v_k_"pysähtyy"
 v_k_"peura_jarruttaa_kielekkeen_reunalle_menessä" x_SELVÄ
 v_k_"peura_jarruttaa_kielekkeen_reunalle_menessä" n_POIKA
 v_k_"kaksijalkainen_olio_putoaa_alas" n_y_VESILAMMIKKO x_JÄLKEEN ? n_KOIRA

v_HYPÄTÄ v_k_"koira_ ja_ poika_ lilluvat_ lätäkössä" ? x_TODENNÄKÖISESTI v_KUULLA
 x_MITÄ n_PUU n_k_"pitkulaisen_muotoinen_ ja_ vaakatasossa_ oleva_ runko"
 n_k_"pitkulaisen_muotoinen_ ja_ vaakatasossa_ oleva_ runko" x_LÄHELLÄ
 v_k_"kaksi_ oliota_ lilluu_ vedessä" x_TAKANA v_KURKISTAA x_HILJAA v_KURKISTAA
 OS:tuolla v_LÖYTÄÄ n_SAMMAKKO x_KAKSI-YHDESSÄ n_ISÄ n_ÄITI x_PIENI(GG) x_PIENI(L)
 x_TODENNÄKÖISESTI x_OMA:minun n_SAMMAKKO OS:tuo v_HALUTA v_NÄHDÄ n_PERHE OS:tuo
 v_KATSOA x_TODENNÄKÖISESTI x_KUINKA v_SAADA x_SITTEN x_NOPEASTI v_SAADA
 x_VIIMEINEN OS:minä v_SAADA-LUPA x_MUKANA v_k_"poika_ ottaa_ sammakon_ kämmenellensä"
 x_TAKAISIN OS:siellä ? x_SITTEN OS:ne v_PYSYÄ OS:se n_PERHE n_ISÄ n_ÄITI
 v_k_"sammakko_ istuu" v_VILKUTTAA n_LAPSI x_PIENI(L) n_POIKA n_KOIRA
 v_k_"poika_ kantaa_ sammakkoa_ kädessään" n_SAMMAKKO x_KANSSA v_y_MENNÄ-KOTIIN
 x_KOKONAISUUS x_SELLAINEN

Liite 4. ELANista tuotu raakakäännös

Okei. Minäpä kerron nyt tarinan. Ensinnäkin tarina kertoo pienestä pojasta, jolla oli koira, joka kulki aina hänen mukanaan. Tarina kertoo myös siitä, kun poika löysi sammakon. Poika oli löytänyt sammakon jostain metsän uumenista ja tuonut sen mukanaan kotiin. Poika piti sammakkoa käsissään ja mietti minne sen laittaisi. Hän päätti laittaa sen lasipurkkiin. Pojasta ja koirasta oli mukavaa katsella, kun sammakko hönösteli lasipurkissa. Ja niin päivä kului iltaan. Illalla poika ja koira menivät nukkumaan. No mitäs sitten tapahtui? Sammakko huomasi purkista, että huoneessa on hiljaista. Se kiipesi purkin seinämää pitkin, loikkasi ulos ja lähti pakoon. Aamulla herättyään poika katsahti lasipurkkiin ja se oli tyhjä! Sammakko oli kadonnut! Poika yritti etsiä sammakkoa kaikkialta, jopa pöydän ja sängyn alta, mutta sammakkoa ei ollut missään. Ja se koira oli ihan tyhmä. Koira alkoi nuuskia... Niin siis kun se purkki oli siinä kumollaan, niin se koira nuuski sitä purkkia ja työnsi päänsä sinne purkkiin. Se työnsi päänsä niin syväälle, että lopulta se jäi päästään kiinni. Siinä se sitten ihmeissään heilutteli päätään, jossa oli purkki. Purkki ei lähtenyt koiran päästä millään, vaikka poika kuinka yritti sitä kiskoa pois. Päässä oli ja pysyi! No sitten poika kurkisti ikkunasta. Hän huusi ja katseli ympäriinsä etsien. Hän etsi sammakkoa. Niin, kun se etsi sitä sammakkoa, niin se huuteli ja yritti etsiä sitä kaikkialta. Koirakin höntyi purkki päässään paikalle, kunnes se yht'äkkiä putosi ikkunastamaahan. Ja koiran onneksi lasipurkki meni säpäleiksi. No se poika kaappas koiran syliinsä, että tulehan nyt sieltä. He lähtivät yhdessä kävellen etsimään sammakkoa, sillä halusivat löytää sen takaisin. He kuljivat kotia lähellä olevassa metsässä etsiskelemässä sammakkoa. Poika etsi ja etsi. Hän kurkisti puun rungossa olevaan koloon, mutta sekin oli tyhjä. Ylhäällä puussa – niin, tää koira on kyllä koko ajan ihan tyhmä – se alkoi haukkua ylös puuta päin. Siellä on ampiaispesä ja koira luulee, että sammakko on siellä. Etsintä ei tuottanut tulosta. Mutta ampiaiset puolestaan hermostuivat. Koira lähti juoksemaan ja kiihdytti vauhtiaan, mutta ampiaiset seurasivat sitä suurena parvena perässä. No sitten se koira kuitenkin pääsi livahtamaan pakoon (maan alle?). Onneksi se pääsi niistä eroon! No sitten se poika... Siellä oli siis semmoinen kolo – se ei ollut myyrän, vaan pikemminkin sopulin tai jonkun muun vastaavan pikkueläimen kolo. Poika alkoi kaivamaan sitä koloa etsien sammakkoa. Ei sieltä kuitenkaan mitään löytynyt. Kolon asukki nousee kolon suulle ja näykkää poikaa nenästä. Poika kavahtaa taaemmas ja jatkaa matkaansa, kunnes tulee ison kiven luo. Poika kiipeää kiven päälle seisomaan. Toiselta puolelta kiveä reunusti tiheä pensaikko. Poika tarrasi kiinni oksiin ja samalla tähyili ympärilleen etsien sammakkoa. Yht'äkkiä pensaan oksat alkoivat liikkua. Pensaassa olikin peura. Ja oksat, joista poika piti kiinni, olivatkin peuran sarvet. Peuran nostaessa päätään poikakin liikahti. Peuran liikkuesssa poika keikahtaa peuran pään päälle mahalleen, jalat kohti menosuuntaa. Poika on kauhusta jäykkänä pitäessään sarvista kiinni. No sehän on selvää, että peura tietenkään säikähti tilannetta ja pinkaisi laukkaan. Koirakin tietysti lähti juoksemaan mukana. Peura laukkasi kauheaa vauhtia pojan keikkuesssa sen pään päällä sarvista kiinni pitäen. Peura laukkasi kohti kallion kielekettä ja juuri ennen kielekkeen reunaa se jarrutti tiukasti. Peuran ravistaessa päätään, poika tipahti rotkon alla olevaan vesilammikkoon. Siellä se poika sitten lillui vedessä ja pähkäili, mitä oikein tapahtuu. Hölmönä se koirakin sitten hyppäsi perässä kielekkeeltä lätäkköön. Siellä ne nyt sitten molemmat lilluivat lätäkössä. Yht'äkkiä niiden huomio kiinnittyi johonkin. Todennäköisesti he kuuluivat jotain. No siinä lähistöllä kellui semmoinen tukki. Poika kurkisti hii-renhiljaa tukin taakse ja sieltä löytyi sammakkoperhe: äiti, isä ja pienukset sammakonpoikasia. "Minun sammakkoni taisi haluta vain tulla katsomaan perhettään", poika tuumi. Poika ja koira katselivat sammakoita. "Mitenkähän se tänne joutui?" Sitten piakkoin lopulta poika sai luvan ottaa sammakon mukaansa, viedä sen kotiin ja pitää sen omanaan. Muu perhe – äiti, isä ja sammakonpoikaset – jäivät vilkuttamaan. Poika ja koira lähtivät siitä sitten sammakon kanssa kohti kotia. Se oli semmoinen tarina.

Liite 5. ELANista tuotu systematisoitu käännös

Okei. Minäpä kerron nyt tarinan. Se kertoo pienestä pojasta, jonka koira kulkee häntä heiluun hänen mukanaan. Tarina kertoo myös siitä, kun poika löytää sammakon. Poika oli löytänyt sammakon jostain metsän uumenista ja toi sen mukanaan kotiin. Poika pitää sammakkoa käsissään ja mietti minne sen laittaisi. Hän laittaa sammakon lasipurkkiin. Molemmista, sekä pojasta että koirasta, on mukavaa katsella, kun sammakko ihmeissään katselee ympärilleen lasipurkissa. Sitten päivä kuluu iltaan. Illalla poika ja koira menevät nukkumaan ja vetävät peiton korvilleen. No mitäs sitten tapahtuu? Sammakko huomaa purkissa, että huoneessa on hiljaista. Se kiipeää purkin seinämää pitkin, loikkaa ulos ja lähtee pakoon. Aamulla poika herää, katselee ympärilleen ja huomaa lasipurkin olevan tyhjä! Sammakko on kadonnut! Poika yrittää etsiä sammakkoa kaikkialta, jopa pöydän ja sängyn alta, mutta sammakko ei ole missään. Ja se koira on ihan tyhmä. Koira nuuskii sitä kumollaan olevaa purkkia ja työntää päänsä sinne purkkiin. Nuuhkiessaan se työntää päänsä niin syväälle purkkiin, että lopulta purkki jää kiinni sen päähän. Ihmeissään se sitten heiluttelee päätään, jossa on purkki kiinni. Sitten poika yrittää irrottaa purkkia koiran päästä, mutta se ei lähde millään pois. No sitten poika kurkistaa ikkunasta ulos, huutelee ja katselee ympäriinsä etsien sammakkoa. Hän etsii sitä sammakkoa. Niin, kun se etsii sitä sammakkoa, niin se huutelee ja yrittää etsiä sitä kaikkialta. Koirakin höntyy purkki päässään paikalle, kunnes se yht'äkkiä putoaa ikkunasta maahan. Koira siis putoaa. Onneksi lasipurkki menee siinä samalla säpäleiksi. Poika sitten kaappaa koiran syliinsä, että "tulehan nyt sieltä". He lähtevät yhdessä kävellen etsimään sammakkoa, sillä he haluavat löytää sen takaisin. He kulkevat kotia lähellä olevassa metsässä etsiskelemässä sammakkoa. Poika etsii ja etsii. Hän kurkistaa puun rungossa olevaan koloon, mutta sekin on tyhjä. Ylhäällä puussa – niin, tää koira on kyllä koko ajan ihan tyhmä – se alkaa haukkua ylös puun latvaan päin. Siellä on ampiasispesä ja koira luulee, että sammakko on siellä. Puusta etsiminen jatkuu, kunnes ampiaiset hermostuvat. Koira lähtee juoksemaan ja kiihdyttää vauhtiaan, mutta ampiaiset seuraavat sitä suurena parvena perässä. No sitten se koira kuitenkin pääsee livahdamaan pakoon (maan alle?). Huh, se siitä! No sitten se poika – siellä on siis semmoinen kolo, mikä ei ole myyrän vaan pikeminkin sopulin tai jonkun muun vastaavan pikkueläimen kolo – niin se poika alkaa käsillään kaivaa sitä koloa ja etsiä sammakkoa sieltä. Sieltäkään ei löydy mitään. Kolon asukki nousee kolon suulle ja näykkää poikaa nenästä. Poika kavahtaa taaemas ja jatkaa matkaansa, kunnes tulee ison kiven luo. Poika kiipeää kiven päälle seisomaan. Toiselta puolelta kiveä reunustaa tiheä pensaikko. Poika tarttuu kiinni oksiin ja samalla tähyilee ympärilleen etsien sammakkoa. Yht'äkkiä pensaan oksat alkavat liikkua. Koska pensaassa onkin peura. Poika pitääkin siis kiinni peuran sarvista ja keikkuu nyt niiden mukana. Peuran nostaessa päätään poikakin liikahuttaa. Poika on hajareisin peuran päässä selkä menosuuntaan ja jalat turvan molemmin puolin. Poika on kauhusta jäykkänä pitäessään sarvista kiinni. No sehän on selvää, että peura tietenkään säikähtää tilannetta ja pinkaisee laukkaan. Koirakin lähtee häntä pystyssä viipottamaan mukana. Peura laukkaa kauheaa vauhtia pojan keikkuessa sen pään päällä sarvista kiinni pitäen. Peura laukkaa kohti kallion kielekettä. Juuri ennen kielekkeen reunaan se jarruttaa tiukasti. Selvähän se, että kun peura jarruttaa kielekkeelle ja ravistaa päätään, niin poika tipahtaa rotkon alla olevaan vesilammikkoon. Siellä se poika sitten lilluu vedessä ja pähkäilee, mitä oikein tapahtui. Hölmönä se koirakin sitten hyppää perässä kielekkeeltä lätäkköön. Siellä ne nyt sitten molemmat lilluvat lätäkössä. Yht'äkkiä he huomaavat jotain. Todennäköisesti he kuulivat jotain. Lähistöllä kelluu puunrunko poikittain. Siinä he lilluvat vierekkäin, kunnes heidän huomionsa kiinnittyy puunrunkoon. Poika kurkistaa hiljaa tukin taakse ja löytää sieltä sammakkopariskunnan eli isän ja äidin sekä liudan pienenpieniä sammakonpoikasia rivissä. "Näköjään minun sammakkoni on täällä. Se halusi tulla katsomaan perhettään." He katselevat sammakkoperhettä ja poika miettii, miten sammakko oli tänne osannut. Sitten piakkoin poika saa lopulta luvan ottaa sammakon mukaansa, viedä sen takaisin kotiinsa ja pitää sen omanaan. Muu perhe – isä, äiti ja sammakonpoikaset – jäävät vilkuttamaan. Poika ja koira lähtevät siitä sitten sammakon kanssa kohti kotia. Se oli semmoinen tarina.

Liite 6. ELANista tuotu sulutettu käännös

Okei. (Minäpä) kerron (nyt) tarinan. (Se) kertoo pienestä pojasta, (jonka) koira (kulkee) [häntä heiluen] (hänen) mukanaan. [Tarina kertoo myös siitä], (kun) poika löytää sammakon. (Poika oli löytänyt) sammakon jostain metsän (uumenista ja) [toisen (mukanaan kotiin)]. [(Poika) pitää (sammakkoa) käsissään (ja mietti minne sen laittaisi).] (Hän) laittaa (sammakon) lasipurkkiin. Molemmista, (sekä pojasta että) koirasta, (on) mukavaa katsella, (kun) sammakko [(ihmeissään katselee ympärilleen)] lasipurkissa. Sitten [päivä kuluu] iltaan. Illalla poika (ja) koira [menevät nukkumaan] (ja) [vetävät peiton korvilleen]. (No mitäs sitten) tapahtuu? Sammakko huomaa purkissa, (että huoneessa on) hiljaista. (Se) kiipeää (purkin seinämää pitkin), [loikkaa ulos] (ja) [lähtee pakoon]. Aamulla poika herää, (katselee ympärilleen ja huomaa) lasipurkin (olevan) tyhjä! (Sammakko on) kadonnut!

(Poika) yrittää etsiä (sammakkoa) kaikkialta, (jopa) pöydän (ja) sängyn alta, (mutta sammakko) [ei ole missään]. (Ja se) koira (on ihan) tyhmä. Koira nuuskii (sitä) [kumollaan olevaa purkkia] (ja) [työntää päänsä (sinne) purkkiin]. Nuuhkiessaan [se työntää päänsä niin syvälle purkkiin], (että lopulta) [purkki jää kiinni sen päähän]. (Ihmeissään se sitten) [(heiluttelee) päätään, (jossa on) purkki kiinni]. Sitten (poika) [yrittää irrottaa purkkia koiran päästä], (mutta) [se ei lähde millään pois]. (No) sitten poika kurkistaa ikkunasta (ulos), huutelee (ja) katselee ympäriinsä etsien (sammakkoa). (Hän) etsii (sitä) sammakkoa. (Niin, kun se) etsii (sitä sammakkoa, niin se) huutelee (ja) yrittää etsiä sitä kaikkialta. Koirakin höntyy [purkki päässään] (paikalle, kunnes se yht'äkkiä) putoaa (ikkunasta maahan). (Koira siis) putoaa. Onneksi lasipurkki [menee (siinä samalla) säpäleiksi]. Poika (sitten) [kaappaa koiran syliinsä], (että) "tulehan (nyt sieltä)". (He lähtevät) yhdessä kävellessä etsimään (sammakkoa), (sillä he) haluavat löytää sen takaisin. (He) kulkevat kotia lähellä (olevassa) metsässä (etsiskelemässä sammakkoa). Poika etsii (ja) etsii. (Hän) kurkistaa puun rungossa (olevaan) koloon, (mutta sekin on) tyhjä. Ylhäällä (puussa) – (niin, tää) koira (on kyllä) koko ajan (ihan) tyhmä – (se) alkaa [haukkua (ylös puun latvaan päin)]. (Siellä on) ampiepesä (ja) koira luulee, (että) sammakko (on) siellä. (Puusta) etsiminen (jatkuu), (kunnes) ampieiset hermostuvat. (Koira) [lähtee juoksemaan] (ja) [kiihdyttää vauhtiaan], (mutta) ampieiset (seuraavat sitä) [suurena parvena] perässä. (No) sitten (se koira kuitenkin) [pääsee livahtamaan pakoon] (maan alle?). Huh, [se siitä]!

(No) sitten (se) poika – (siellä on siis semmoinen kolo, mikä) ei (ole) myyrän (vaan pikemminkin) sopulin [tai jonkun muun vastaavan pikkueläimen] kolo – (niin se poika alkaa) [käsillään kaivaa sitä koloa] (ja etsiä sammakkoa sieltä). (Sieltäkään) [ei löydy mitään]. [Kolon asukki] [nousee kolon suulle ja näykkää poikaa nenästä]. (Poika) [kavahtaa taaemmas] (ja) [jatkaa matkaansa], (kunnes tulee) [ison kiven luo]. Poika kiipeää (kiven päälle) seisomaan. [Toiselta puolelta] kiveä reunustaa [tiheä pensaikko]. (Poika) [tarttuu kiinni (oksiin)] (ja samalla tähyilee ympärilleen) etsien (sammakkoa). Yht'äkkiä pensaan [(oksat alkavat) liikkuu]. Koska (pensaassa onkin) peura. (Poika) [pitääkin (siis) kiinni] (peuran) sarvista (ja keikkuu nyt niiden mukana). (Peuran) [nostaessa päätään] poikakin liikahtaa. Poika [(on) hajareisin peuran päässä (selkä menosuuntaan)] (ja) [jalat (turvan molemmin puolin)]. (Poika on kauhusta jäykkänä) [pitäessään sarvista kiinni]. No (sehän on) selvää, (että) peura (tietenkin) säikähtää (tilannetta ja) [pinkaisee laukkaan]. Koirakin (lähtee) [häntä pystyssä viipottamaan] mukana. Peura [laukkaa (kauheaa vauhtia)] pojan [keikkuessa sen pään päällä] (sarvista) [kiinni pitäen]. (Peura) laukkaa (kohti) [kallion kielekettä]. (Juuri ennen kielekkeen reunaa se) [jarruttaa tiukasti]. Selvähän (se, että kun peura) jarruttaa (kielekkeelle ja) [ravistaa päätään], (niin) poika tipahtaa (rotkon alla olevaan) vesilammikkoon. (Siellä se poika) sitten [(lilluu vedessä ja pähkäilee, mitä oikein tapahtui)]. (Hölmönä se) koirakin (sitten) hyppää (perässä kielekkeeltä lätkkään).

(Siellä ne nyt sitten) [molemmat lilluvat] (lätäkössä). [(Yht'äkkiä he huomaavat jotain)]. Todennäköisesti (he) kuulivat jotain. Lähistöllä [(kelluu) puunrunko

(poikittain)]. (Siinä he) [lilluvat vierekkäin], (kunnes heidän huomionsa kiinnittyy puunrunkoon). (Poika) kurkistaa hiljaa (tukin taakse ja) löytää sieltä sammakopariskunnan (eli) isän (ja) äidin (sekä liudan] pienenpieniä (sammakonpoikasia) rivissä. "Näköjään minun sammakkoni (on) täällä. (Se) halusi (tulla) katsomaan perhettään." (He) katselevat (sammakkoperhettä ja poika miettii), [miten (sammakko oli tänne) osannut]. Sitten piakkoin (poika) saa lopulta luvan ottaa (sammakon) mukaansa, viedä (sen) takaisin kotiinsa (ja) [pitää (sen) omanaan]. Muu perhe – isä, äiti ja sammakonpoikaset – jäävät vilkuttamaan. Poika (ja) koira lähtevät (siitä sitten) sammakon kanssa [kohti kotia]. (Se oli) semmoinen tarina.